

Evaluatie
Passend Onderwijs

Samenwerking tussen vso en vo en geïntegreerde voorzieningen voor specialistische onderwijszorg

Werkdocument:
Verantwoording en bijlagen

Dolf van Veen
Saskia Rietdijk
José van der Hoeven
Shanti Ganesh
Pauline Huizenga
Paolo van der Steenhoven

Samenwerking tussen vso en vo en geïntegreerde voorzieningen voor specialistische onderwijszorg

Werkdocument:
Verantwoording en bijlagen

Dolf van Veen

Saskia Rietdijk

José van der Hoeven

Shanti Ganesh

Pauline Huizenga

Paolo van der Steenhoven

met medewerking van Bruno Emans

Onderzoeksconsortium Evaluatie passend onderwijs,

www.evaluatiepassendonderwijs.nl

Dit werkdocument maakt deel uit van het rapport:

Veen, D. van, Rietdijk, S., Hoeven, J. van der, Ganesh, S., Huizenga, P. en Steenhoven, P. van der.

Samenwerking tussen vso en vo en geïntegreerde voorzieningen voor specialistische onderwijszorg. Praktijkgericht onderzoek naar samenwerking tussen scholen voor voortgezet speciaal onderwijs en scholen voor voortgezet onderwijs.

Zwolle/Amsterdam/Rotterdam: Hogeschool Windesheim/NCOJ/CED Groep.

Dit is publicatie nr. 32 in de reeks Evaluatie passend onderwijs.

ISBN: 978-94-92609-05-2

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs en de uitgever.

All rights reserved. No parts of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means without prior written permission of the author and the publisher holding the copyrights of the published articles.

Uitgave en verspreiding

Hogeschool Windesheim en NCOJ

www.windesheim.nl

www.ncoj.nl

© Copyright Hogeschool Windesheim, NCOJ en CED Groep, 2018

Deze publicatie maakt deel uit van het door het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek gefinancierde onderzoeksprogramma Evaluatie passend onderwijs (2014-2020).

NRO-projectnummer: 405-15-750

Inhoudsopgave

Achtergrond en opzet van het onderzoek	3
Vraagstelling.....	4
Opzet van het onderzoek.....	5
Bijlage 1: Resultaten intensieve samenwerking/integratie vso en vo	11
1. Respons, representativiteit en responskenmerken.....	11
2. Belichte onderwerpen in de rapportage van het online-onderzoek.....	13
3. Stand van zaken intensieve samenwerking/integratie tussen scholen voor vso en vo	14
4. Afgebroken initiatieven intensieve samenwerking/integratie vso/vo	28
5. Betrokkenheid bij toekomstige of nieuwe initiatieven	30
6. Samenwerking vso en vo bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen.....	35
7. Samenwerking vso en vo bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning voor vo-scholen	48
Bijlage 2: Aanvullende tabellen/toelichting bij intensieve samenwerking/integratie	59
Bijlage 3: Aanvullende tabellen/toelichting bij arrangementen, symbiose en voorzieningen	67
Bijlage 4: Aanvullende tabellen/toelichting bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning	71
Bijlage 5: Deelnemers aan de interviews praktijkbeschrijvingen	73

Achtergrond en opzet van het onderzoek

Samenwerkingsverbanden en scholen vragen zich steeds vaker af op welke wijze er nauwer kan worden samengewerkt tussen reguliere en speciale scholen. Nagegaan wordt bijvoorbeeld hoe de kennis en expertise van de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs, hierna (v)so, kan worden geborgd en waar nodig ingezet in het regulier onderwijs. Ook wordt er bekeken op welke wijze er intensiever kan worden samengewerkt tussen verschillende schoolsoorten binnen het regulier onderwijs, waaronder het vso, het speciaal basisonderwijs (sbo) en praktijkonderwijs (pro). Soms is de aanleiding van financiële aard zoals in het geval van teruglopende leerlingaantallen. In andere gevallen spelen inhoudelijke motieven de boventoon om tot nauwere vormen van samenwerking tussen verschillende schoolsoorten te komen, met wind in de rug van de in 2014 ingevoerde wetgeving Passend onderwijs. Zij beogen een dekkend, flexibel en vooral passend aanbod voor alle leerlingen in de regio te realiseren, dat meer thuisnabij is vormgegeven en leerlingen optimaal voorbereidt op hun vervolgstap.

In 2016 is op verzoek van het ministerie van OCW onderzoek gedaan naar de stand van zaken op het terrein van samenwerking en integratie tussen het so en sbo (Van Veen et al., 2017). Dit onderzoek omvatte, naast een korte literatuurstudie, een praktijkbeschrijving van een viertal initiatieven met een analyse op overeenkomsten en verschillen, als ook een landelijke inventarisatie van initiatieven onder so-scholen (cluster 3 en 4) en sbo-scholen. Dit praktijkonderzoek stelde zich nadrukkelijk ten doel de zich ontwikkelende uitvoeringspraktijk van passend onderwijs in samenwerkingsverbanden (PO) te ondersteunen. Onderzoeksbevindingen, zo was de gedachte bij de start van het praktijkonderzoek, konden worden benut in de ontwerpfase en bij de verdere vormgeving van deze initiatieven. Het praktijkonderzoek is aangehaakt bij de lange-termijnevaluatie passend onderwijs omdat onderdelen van deze evaluatie ingaan op de ondersteuning die voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften beschikbaar is in de samenwerkingsverbanden passend onderwijs (bijvoorbeeld in de monitor ondersteuningsaanbod en de integrale cases). Het onderzoek laat daarbij zien welke ontwikkelingen er zijn binnen de specialistische ondersteuning die aan leerlingen wordt geboden.

In vervolg op het afgesloten onderzoek naar samenwerking en integratie van scholen voor so en sbo wordt in het voorliggende onderzoek op verzoek van het ministerie van OCW dezelfde thematiek van samenwerken en integratie onderzocht maar nu voor het praktijkonderwijs/ overig regulier voortgezet onderwijs enerzijds en het voortgezet speciaal onderwijs anderzijds. Het onderzoek stelt zich ook hier ten doel de stand van zaken op het gebied van samenwerking en integratie in kaart te brengen en een viertal praktijkinitiatieven te beschrijven. Een en ander ook met het oogmerk de bevindingen te kunnen gebruiken bij het ontwerp en de ondersteuning van initiatieven tussen praktijkonderwijs/overig regulier voortgezet onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs (cluster 3 en 4) in het kader van passend onderwijs.

Behalve deze overeenkomsten zijn er enkele verschillen tussen beide onderzoeken. In het primair onderwijs beperkte het onderzoek zich tot de samenwerking en integratie van scholen die speciale onderwijszorg bieden (so en sbo) en werd de combinatie so-bao niet meegenomen. In het huidige onderzoek gaat het niet alleen om de samenwerking en integratie vso-pro maar tevens om de combinatie vso-overig vo (vmbo/havo/vwo). Ook is vermeldingswaardig dat niet, zoals in het geval van het onderzoek dat zich op so/sbo richtte, vanaf de start van het onderzoek is samengewerkt met de vier praktijkinitiatieven vanuit een ontwerp- en toepassingscontext. Een ander kenmerkend verschil bij de startsituatie is, dat de vier praktijkinitiatieven in het huidige onderzoek zijn geselecteerd door het ministerie van OCW. De onderzoekers hebben daar geen rol in gespeeld.

Tot zover een korte toelichting op de aanleiding en achtergrond van de studie. In dit rapport wordt verslag gedaan van dit onderzoek.

Vraagstelling

De vraagstelling van het onderzoek is in samenspraak met het ministerie van OCW geformuleerd en vormde onderdeel van de aanvraag voor aanvullende subsidie praktijkgericht onderzoek. De vraagstelling valt uiteen in twee delen. Het gaat om onderzoeksvragen gekoppeld aan:

- A. het onderzoek van een viertal samenwerkingsinitiatieven vso-vo die op verzoek van het ministerie van OCW onder de loep zijn genomen. De onderzoeksvragen hierbij zijn:
 - Op welke wijze geeft een viertal geselecteerde samenwerkingsinitiatieven gestalte aan de samenwerking tussen vso, praktijkonderwijs en overig regulier voortgezet onderwijs inclusief lwoo?
 - Welke verschillen en overeenkomsten zijn er in doelen, motieven, context, organisatie en uitvoering? Welke ondersteuningsbehoeften worden door sleutelfiguren aangegeven in de ontwerp-, implementatie- en evaluatiefase?
 - Hoe verhouden deze bevindingen zich tot onderzoeksresultaten uit het so-sbo-onderzoek?
- B. het onderzoek naar samenwerking en integratie vso-vo onder alle schoollocaties voor vso (cluster 3 en cluster 4), praktijkonderwijs (pro) en samenwerkingsverbanden voortgezet onderwijs (swv's-vo) met als aanvankelijke vraagstelling:

Wat is de stand van zaken in Nederland ten aanzien van de vormen van samenwerking tussen vso-scholen en scholen voor regulier voortgezet onderwijs en geïntegreerde voorzieningen binnen samenwerkingsverbanden passend onderwijs in het bijzonder? Hoe verhouden de uitkomsten van dit onderzoek zich tot de onderzoeksresultaten uit het sbo-so-onderzoek?

Deze vraagstelling is voor de vormen van samenwerking en geïntegreerde voorzieningen toegespitst op een drietal subthema's en een vaste set kenmerken. Dit resulteerde in de volgende onderzoeksvragen:

- Wat is de stand van zaken van de samenwerking vso (cluster 3 en 4) en voortgezet onderwijs (pro/overig vo) ten aanzien van i) initiatieven van intensieve samenwerking/integratie, ii) arrangementen, symbiose, en bovenschoolse

voorzieningen voor (groepen) leerlingen, en iii) de inzet van diagnostische expertise, preventie en lichte ondersteuning;

- Wat zijn de motieven voor samenwerking en met welke partners wordt samengewerkt? Welke knelpunten en opbrengsten worden bij deze vormen van samenwerking gesignaleerd en wat is de invloed van de invoering van passend onderwijs op de samenwerkingsinitiatieven? Welke toekomstverwachtingen zijn er ten aanzien van de samenwerking en/of integratie, en welke ondersteuningsbehoeften hebben scholen en samenwerkingsverbanden in dit verband?
- Hoe verhouden deze bevindingen zich tot onderzoeksresultaten uit het so-sbo-onderzoek?

Opzet van het onderzoek

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn conform de goedgekeurde onderzoeksaanvraag diverse databronnen benut, te weten:

- interviews (semigestructureerde) op locatie met vertegenwoordigers van onderwijslocaties/ samenwerkingsverbanden ten behoeve van de praktijkbeschrijving van vier samenwerkingsinitiatieven;
- online-vragenlijst voor alle scholen (hoofd- en nevenvestigingen) voor voortgezet speciaal onderwijs (cluster 3 en cluster 4) in Nederland;
- online-vragenlijst voor alle scholen voor praktijkonderwijs in Nederland, en
- online-vragenlijst voor alle samenwerkingsverbanden vo in Nederland.

De dataverzameling vond plaats in de periode mei-december 2017 (zie hieronder).

onderdelen	activiteiten	periode/tijdstip 2017
Praktijkbeschrijvingen	Interviews tijdens locatiebezoek en documenten bestuderen	29 mei t/m 26 juli 2017
	terugkoppeling/feedback	augustus tot november 2017
Online-vragenlijst vso- en Pro-scholen	uitzetten, rappel en afsluiten	2 september 2017, rappel 18 september, oproep via swv's-vo 27 september, afgesloten op 10 oktober 2017
Online-vragenlijst swv's-vo	uitzetten, rappel en afsluiten	17 september 2017, rappel 28 september en 9 oktober, afgesloten op 13 oktober 2017

Beschrijvingen van vier samenwerkingsinitiatieven vso-vo

De praktijkbeschrijvingen kwamen tot stand op basis van documentanalyse en interviews op locatie met sleutelfiguren uit het vso, pro/overig vo en samenwerkingsverband vo. Ten behoeve van de interviews is een interviewschema opgesteld. Hiervoor werd als uitgangspunt voor de beschrijving een eerder opgesteld format gebruikt (zie Van Veen et al., 2017). Dit format is voor dit onderzoek bewerkt en nader toegespitst op de bij dit onderzoek geformuleerde onderzoeksvragen. Dit leidde tot een interviewschema met de volgende categorieën:

- profiel: typering van de scholen, aanleiding samenwerking en context

- ambitie, visie: doelen en motieven
- aanpak: organisatie en uitvoering
- opbrengsten
- knelpunten
- succesfactoren
- ondersteuningsbehoeften

Op verzoek van het ministerie van OCW zijn de volgende vier samenwerkingsinitiatieven in het onderzoek betrokken: Eduwiek, Punt Speciaal, Olympia College en VSO Herenwaard, en De Ambelt. De interviews zijn gehouden in de periode van 29 mei tot en met 26 juli 2017. De interviewduur varieerde van 45 minuten tot 1,5 uur. Een aantal betrokkenen is naderhand telefonisch benaderd voor aanvullende informatie. De conceptbeschrijvingen zijn per e-mail tussen augustus en oktober 2017 voorgelegd aan de geïnterviewden met het verzoek na te gaan of er geen onjuistheden waren opgenomen en of zij nog aanvullingen hadden. Alle beschrijvingen zijn door de geïnterviewden goedgekeurd. Voor een overzicht van de geïnterviewden (zie Bijlage 5).

Online-vragenlijsten bij scholen voor vso (voormalig) cluster 3 en 4 en praktijkonderwijs en bij samenwerkingsverbanden vo

Het tweede deel van de vraagstelling is beantwoord met behulp van data verzameld met drie overwegend gestructureerde online-vragenlijsten bij respectievelijk: scholen voor vso (cluster 3 en/of 4) en het praktijkonderwijs, en de samenwerkingsverbanden vo.

Het onderzoek bestaat uit een populatieonderzoek bij alle schoollocaties (hoofd- en nevenvestigingen) en swv's-vo. De onderwerpen waarover vragen zijn geformuleerd zijn afgeleid uit de onderzoeksvragen en doelstelling van het onderzoek. Veel aandacht is besteed aan de volgorde van vragen en onderwerpen, als ook aan de wijze waarop binnen de verschillende onderwijssectoren over deze onderwerpen wordt gesproken. Er wordt binnen de online-vragenlijsten aandacht besteed aan de volgende thema's waarop de samenwerkingsinitiatieven betrekking kunnen hebben:

- a) de uitvoering of het in voorbereiding hebben van initiatieven van intensieve samenwerking/integratie tussen scholen voor vso (cluster 3 en 4) enerzijds en scholen voor pro/overig vo anderzijds;
- b) de inzet van het vso en pro bij arrangementen, symbiose en bovenschoolse voorzieningen voor (groepen) leerlingen in het vo;
- c) de inzet van diagnostische expertise, preventie en lichte ondersteuning door vso en pro in het overige vo.

Voor alle mogelijke samenwerkingsinitiatieven van vso-scholen met vo-scholen is er een vaste set vragen in de drie vragenlijsten voorgelegd. De gesloten vragen hebben voor elk van de thema's a t/m c betrekking op het aandeel scholen met in uitvoering of voorbereiding zijnde samenwerkingsinitiatieven, motieven om samen te werken, de betrokken onderwijspartners, mogelijk verband met de invoering van passend onderwijs, knelpunten, ondersteunings-behoefte van scholen, en profijt van de samenwerking. Scholen en swv's-vo is ook gevraagd naar afgebroken initiatieven van intensieve samenwerking of integratie en toekomstscenario's voor de samenwerking tussen vso en vo.

De vragenlijsten bevatten diverse open vragen (toelichting op kernaspecten zoals de beschrijving van de methodiek, vragen naar eventuele inspiratiebronnen en voorbeelden in binnen- en buitenland en de ondersteuningsbehoefte).

Voorafgaande aan de distributie van de weblink voor de online-vragenlijsten zijn de vragenlijsten aan vertegenwoordigers van swv's-vo en LECSO voorgelegd met het verzoek de vragenlijst in te vullen en te beoordelen op vraagstelling, redactie, routing/opbouw en styling. Het beperkte commentaar dat terugkwam betrof voornamelijk toevoeging van antwoordcategorieën bij vragen over mogelijke motieven voor intensieve samenwerking tussen vso en vo en toevoeging van enkele vragen over de samenwerkingsrelatie tussen het vso en vo op het gebied van het arbeidsmarktprofiel. De vragenlijst is hierop aangepast.

De onderzoekspopulaties bestaan uit alle schoolleiders van vestigingen voor voortgezet speciaal onderwijs (voormalig) cluster 3 en 4 en praktijkonderwijs, en alle directeurs van de swv's-vo in Nederland. Bij de keuze van respondenten is gekozen voor het benaderen van degenen die kennis dragen van samenwerkings-/integratie-initiatieven tussen scholen voor vso en vo, en/of voorgenomen, lopende of afgebroken initiatieven van scholen voor vso en vo gericht op de ontwikkeling van geïntegreerde voorzieningen voor specialistische onderwijszorg.

De schoolleiders in het vso en pro zijn schriftelijk uitgenodigd deel te nemen aan het onderzoek. De adressen van deze schoolvestigingen (hoofd- en nevenvestigingen) zijn door DUO verstrekt. Er zijn 353 vestigingen voor vso cluster 3 en 4 en 175 vestigingen voor pro met een uitnodiging aangeschreven. Van de in totaal 528 verstuurd uitnodigingen waren er 21 onbestelbaar (vestiging opgeheven of verhuisd, adres onbekend, brievenbus afgesloten).

De uitnodigingen zijn in september 2017 verzonden. Twee weken later is er een rappel verstuurd aan scholen die niet hadden gerepondeerd en nog eens een week later hebben swv's-vo vanwege een achterblijvende respons op ons verzoek de aangesloten scholen voor vso en pro opgeroepen aan het onderzoek mee te werken. In oktober is de dataverzameling gesloten.

Ten behoeve van dit onderdeel van het onderzoek is intensief samengewerkt met het Landelijk Expertisecentrum Speciaal Onderwijs (LECSO) die twee keer hun leden hebben verzocht deel te nemen aan het onderzoek. Het Platform Praktijkonderwijs heeft eveneens zijn leden via hun nieuwsbrief twee keer opgeroepen deel te nemen aan het onderzoek.

Voor de benadering van de directeurs van de swv's-vo zijn e-mailadressen gebruikt die door het voormalig Platform Samenwerkingsverbanden Voortgezet Onderwijs voor dit doel ter beschikking zijn gesteld. Bij deze groep is de dataverzameling medio september begonnen en na twee rappels medio oktober afgesloten. Voor de respons, representativiteit en enkele responskenmerken verwijzen we naar hoofdstuk 3.

Na afsluiting van de dataverzamelingsperiode zijn de drie weblinks afgesloten en de databestanden bevroren. De data van de respons zijn vervolgens gecontroleerd op

meervoudige respons en de mate waarin de vragenlijst is ingevuld. Na controle en opschoning van de responsbestanden zijn de data met behulp van SPSS bewerkt en geanalyseerd. De respons is voor enkele kenmerken beoordeeld op representativiteit.

Respons en representativiteit

De onderzoeksvraag naar de stand van zaken van samenwerking en integratie tussen scholen voor vso en pro/overig vo is beantwoord met behulp van online-vragenlijsten door directeuren van 118 schoollocaties voor vso (cluster 3 en cluster 4), 76 pro-scholen en 50 swv's-vo. De respons onder vso- en pro-scholen is respectievelijk 35% en 46% en bij de swv's-vo 67%. De respons van de scholen is representatief voor de verdeling vso-pro.

Bij het vso is de respons een getrouwe afspiegeling van de scholenpopulatie voor de verdeling van de clusters 3 en 4, scholen met zmlk- of zmk-afdeling, en de spreiding over Nederland en krimpregio's. Bij het pro is de respons representatief voor de schoolgrootte en de spreiding van schoolvestigingen over Nederland en krimpregio's. Bij de swv's-vo is de respons representatief voor de spreiding over Nederland.

De tweede onderzoeksvraag is beantwoord met behulp van data verzameld met drie gestructureerde online-vragenlijsten bij a. scholen voor vso (cluster 3 en/of 4), b. het praktijkonderwijs, en c. de samenwerkingsverbanden vo.

Het onderzoek bestaat uit een populatieonderzoek bij alle schoollocaties (hoofd- en nevenvestigingen) en swv's-vo. Veel tijd is besteed aan de ontwikkeling van de drie online-vragenlijsten. De onderwerpen waarover vragen zijn geformuleerd zijn afgeleid uit de onderzoeksvragen en doelstelling van het onderzoek. Veel aandacht is besteed aan de volgorde van vragen en onderwerpen, als ook aan de wijze waarop binnen de verschillende onderwijssectoren over deze onderwerpen wordt gesproken (taalgebruik e.d.).

De structuur van de rapportage volgt de hoofdstructuur van de vragenlijsten (voor wat betreft onderstaande thema's a t/m c). Deelthema d. is een vergelijkende analyse van de bevindingen van het onderhavige onderzoek met de resultaten van het so-sbo-onderzoek.

Er wordt aandacht besteed aan de volgende thema's:

- a) de mate waarin scholen voor vso (cluster 3 en 4) enerzijds en scholen voor pro/overig vo anderzijds met elkaar initiatieven van intensieve samenwerking/integratie uitvoeren of in voorbereiding hebben;
- b) de inzet van het vso en pro bij arrangementen, symbiose en bovenschoolse voorzieningen voor (groepen) leerlingen in het vo;
- c) de inzet van diagnostische expertise, preventie en lichte ondersteuning door vso en pro in het overige vo;
- d) vergelijking van de samenwerking tussen vso en pro/overig vo enerzijds met de samenwerking tussen sbo en so anderzijds.

Voor alle mogelijke samenwerkingsinitiatieven van vso-scholen met vo-scholen is er een vaste set vragen in de drie vragenlijsten voorgelegd. De gesloten vragen hebben voor elk

van de drie thema's a t/m c betrekking op het aandeel scholen met in uitvoering of voorbereiding zijnde samenwerkingsinitiatieven, motieven om al dan niet intensief samen te werken, de betrokken onderwijspartners, mogelijk verband met passend onderwijs, knelpunten, ondersteuningsbehoefte en profijt van de (intensieve) samenwerking. Scholen en swv's-vo is ook gevraagd naar afgebroken initiatieven van intensieve samenwerking of integratie en toekomstscenario's voor de samenwerking tussen vso en vo.

De vragenlijsten bevatten diverse open vragen (toelichting op kernaspecten zoals de beschrijving van de methodiek, vragen naar eventuele inspiratiebronnen en voorbeelden in binnen- en buitenland en de ondersteuningsbehoefte).

Voorafgaande aan de distributie van de weblink voor de online-vragenlijsten zijn de vragenlijsten aan vertegenwoordigers van swv's-vo en LECSO voorgelegd met het verzoek de vragenlijst in te vullen en te beoordelen op vraagstelling, redactie, routing/opbouw en styling. Het beperkte commentaar dat terugkwam betrof voornamelijk toevoeging van antwoordcategorieën bij vragen over mogelijke motieven voor intensieve samenwerking tussen vso en vo en toevoeging van enkele vragen over de samenwerkingsrelatie tussen het vso en vo op het gebied van het arbeidsmarktprofiel. De vragenlijst is hierop aangepast.

De onderzoekspopulaties bestaan uit alle schoolleiders van vestigingen voor voortgezet speciaal onderwijs (voormalig) cluster 3 en 4 en praktijkonderwijs, en alle directeurs van de swv's-vo in Nederland. Bij de keuze van respondenten is gekozen voor het benaderen van degenen die kennis dragen van samenwerkings-/integratie-initiatieven tussen scholen voor vso en vo, en/of voorgenomen, lopende of afgebroken initiatieven van scholen voor vso en vo gericht op de ontwikkeling van geïntegreerde voorzieningen voor specialistische onderwijszorg.

De schoolleiders in het vso en pro zijn schriftelijk uitgenodigd deel te nemen aan het onderzoek. De adressen van deze schoolvestigingen (hoofd- en nevenvestigingen) zijn door DUO verstrekt. Er zijn 353 vestigingen voor vso cluster 3 en 4 en 175 vestigingen voor pro met een uitnodiging aangeschreven. Van de in totaal 528 verstuurd uitnodigingen waren er 21 onbestelbaar (vestiging opgeheven of verhuisd, adres onbekend, brievenbus afgesloten).

De uitnodigingen zijn in september 2017 verzonden. Twee weken later is er een rappel verstuurd aan scholen die niet hadden gerepondeerd en nog eens een week later hebben swv's-vo vanwege een achterblijvende respons op ons verzoek de aangesloten scholen voor vso en pro opgeroepen aan het onderzoek mee te werken. In oktober is de dataverzameling gesloten. Ten behoeve van dit onderdeel van het onderzoek is intensief samengewerkt met het Landelijk Expertisecentrum Speciaal Onderwijs (LECSO) die twee keer hun leden hebben verzocht deel te nemen aan het onderzoek. Het Platform Praktijkonderwijs heeft eveneens zijn leden via hun nieuwsbrief twee keer opgeroepen deel te nemen aan het onderzoek.

Voor de benadering van de directeurs van de swv's-vo zijn e-mailadressen gebruikt die door het voormalig Platform Samenwerkingsverbanden Voortgezet Onderwijs voor dit

doel ter beschikking zijn gesteld. Bij deze groep is de dataverzameling medio september begonnen en na twee rappels medio oktober afgesloten. Voor de respons, representativiteit en enkele responskenmerken verwijzen we naar hoofdstuk 3.

Na afsluiting van de dataverzamelingsperiode zijn de drie weblinks afgesloten en de databestanden bevroren. De data van de respons zijn vervolgens gecontroleerd op meervoudige respons en de mate waarin de vragenlijst is ingevuld. Na controle en opschoning van de responsbestanden zijn de data met behulp van SPSS bewerkt en geanalyseerd. De respons is voor enkele kenmerken beoordeeld op representativiteit (zie hoofdstuk 3).

Bijlage 1: Resultaten intensieve samenwerking/integratie vso en vo

In deze bijlage presenteren we de resultaten van het vragenlijstonderzoek bij scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) (voormalig) cluster 3 en 4, praktijkonderwijs (pro) en de samenwerkingsverbanden vo (swv's-vo).

Achtereenvolgens gaan we in op de respons, representativiteit en responskenmerken (paragraaf 1), de belichte onderwerpen in de online-onderzoeken (2) en de stand van zaken bij intensieve samenwerking/integratie tussen vso en pro/overig vo (waaronder motieven om het wel of niet te doen, knelpunten, ondersteuningsbehoefte, profijt, en verband met invoering passend onderwijs) (3). Vervolgens belichten we afgebroken initiatieven (4) en toekomstige initiatieven van intensieve samenwerking/ integratie (5). Daarna gaan we in op de samenwerking van vso met pro/overig vo bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen (6) en de samenwerking tussen vso en pro/overig vo bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning voor vo-leerlingen (7).

In de (sub)paragrafen van dit hoofdstuk rapporteren we eerst over de bevindingen van het onderzoek onder de schoollocaties van vso en pro en, indien van toepassing, daarna over de resultaten uit het onderzoek onder de swv's-vo. Onder 'onderwijssectoren' in de tabellen verstaan we de responderende scholen uit het vso cluster 3 en 4 en het pro.

1. Respons, representativiteit en responskenmerken

In deze paragraaf gaan we in op de respons, representativiteit en enkele responskenmerken.

1.1 Respons

De onderzoekspopulatie bestaat uit de locatiedirecteur van de schoolvestigingen in het vso cluster 3 en 4 en het pro. Daarnaast zijn de directeuren van alle 75 swv's-vo uitgenodigd deel te nemen aan het onderzoek.

Vso en pro

Er hebben 227 personen gerepondeerd op de online-vragenlijsten onder vestigingen voor vso en pro. Het ruwe responsbestand is vervolgens gecontroleerd op meervoudige respons en het aantal vragen dat is beantwoord. Uit de respons van 227 zijn 28 cases verwijderd omdat de vragenlijst twee keer door dezelfde schoolvestiging is ingevuld, 4 cases omdat de vragenlijst na inloggen en verstrekken van onderwijstype niet verder is ingevuld, en 1 case omdat deze buiten de doelgroep valt (vso cluster 2). Bij de meervoudige respons is alleen de bijdrage behouden van de respondent die de meeste informatie heeft verstrekt of van wie uit hoofde van haar/zijn functie mag worden aangenomen het beste zicht op ontwikkelingen te hebben.

Na deze correctie is er een netto-respons van 194 cases. Uitgedrukt als percentage van alle 507 vestigingen voor pro en vso-clusters 3 en 4 is dat 38%.

Swv's-vo

Van de 75 swv's-vo in Nederland hebben er 51 meegewerkt aan het online-onderzoek. Dat is een respons van 67%.

Tabel 1-1 Populatie en respons naar onderwijssector (schoolvestigingen en swv's-vo)

	netto- populatie N	netto- respons n	netto- respons pct
Vestigingen voor vso cluster 3 en/of 4	340	118	35%
Vestigingen voor pro	167	76	46%
Totaal schoolvestigingen vso/pro	507	194	38%
Samenwerkingsverbanden vo	75	50	67%

1.2 Representativiteit schoolvestigingen en samenwerkingsverbanden

Voor elk van de onderzoekspopulaties is de respons op een aantal kenmerken vergeleken met de hele populatie van scholen voor vso clusters 3 en 4 en pro, en de swv's-vo.

Ten eerste is er getoetst of de verdeling van schoolvestigingen voor **vso en pro** in de respons significant verschilt met die van de populatie van vso- en pro-vestigingen in Nederland. Dit is niet het geval.¹

Vervolgens is bij het **vso cluster 3 en 4** de respons beoordeeld op de verdeling van cluster 3 en 4, de samenstelling van de school naar de beschikking over een afdeling voor zmlk of zmk, de spreiding van schoolvestigingen over Nederland en over krimpregio's.

Voor de spreiding van scholen over Nederland en krimpregio's en de beschikking over een zmk-afdeling bestaat geen significant statistisch verschil tussen respons en de populatie van vso-schoolvestigingen.² Er treedt wel een significant verschil op tussen respons en populatie bij de verdeling van cluster 3 en 4 en de beschikking over een afdeling voor zmlk.³ Scholen in cluster 3 en scholen met een zmlk-afdeling zijn oververtegenwoordigd in de respons. De respons is hiervoor gecorrigeerd.

Bij het **pro** is de representativiteit beoordeeld op de kenmerken spreiding van schoolvestigingen over Nederland en krimpregio's, en de schoolgrootte gemeten in aantallen leerlingen. Voor geen van deze drie kenmerken treden er statistisch significante verschillen tussen respons en populatie op.⁴

De respons van pro- en vso-schoolvestigingen vormt voor de beoordeelde kenmerken een getrouwe afspiegeling van de gehele populatie van pro- en vso-cluster-3 en/of 4-schoolvestigingen.

¹ Uitkomst van de chi-kwadraattoets: $df=1$, $\chi^2 = 3.185$, $p = 0.074$.

² De significantietoets voor de spreiding van pro- en vso-schoolvestigingen over provincies voldoet vanwege enkele geringe celvullingen (>20%) niet aan de vereisten. Daarom is gekozen voor toetsing voor spreiding over landsdelen. Spreiding vso over landsdelen: $df=3$, $\chi^2 = 5.267$, $p = 0.153$; spreiding vso over krimpregio's: $df=2$, $\chi^2 = 5.124$, $p = 0.077$; beschikking vso over zmk-afdeling: $df=1$, $\chi^2 = 0.593$, $p = 0.441$.

³ Verdeling vso cluster 3 en 4: $df=1$, $\chi^2 = 13.581$, $p = 0.000$; beschikking vso over zmlk-afdeling: $df=1$, $\chi^2 = 26.074$, $p = 0.000$.

⁴ Spreiding over pro over landsdelen: $df=3$, $\chi^2 = 2.149$, $p = 0.542$; spreiding pro over krimpregio's: $df=2$, $\chi^2 = 1.444$, $p = 0.230$; schoolgrootte pro: $df=3$, $\chi^2 = 3.928$, $p = 0.269$.

Bij de spreiding van de **swv's-vo** over Nederland is er geen statistisch significant verschil tussen respons en populatie.⁵

1.3 Responskenmerken

Het vso maakt 61% van de respons uit, het pro 39%. In de volgende tabel is de respons gespecificeerd naar groepen leerlingen voor wie het vso onderwijs verzorgt. Daarbij dient opgemerkt te worden dat één schoolvestiging aan verschillende groepen leerlingen onderwijs kan verzorgen. De twee grootste afdelingen betreffen volgens opgave van het vso het zmlk (34%) en zmok (24%), gevolgd door leerlingen met een meervoudige beperking (22%) en langdurig zieke leerlingen met een psychiatrische problematiek (16%).

Tabel 1-2 Groepen aan wie vso onderwijs verzorgt volgens opgave van scholen (meer antwoorden mogelijk, telt op tot meer dan 100%)

	n	%
Langdurig zieke leerlingen met somatische problematiek (lzs)	23	12
Leerlingen met lichamelijke beperking (lg)	23	12
Leerlingen met meervoudige beperking (mg)	43	22
Zeer moeilijk lerende kinderen/jongeren (zmlk)	66	34
Leerlingen in een pedologisch instituut (pi)	2	1
Langdurig zieke leerlingen met psychiatrische problematiek (lzp)	31	16
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen/jongeren (zmok)	47	24
Vso, andere groep(en)	21	11

De respons beschouwd naar de functie van de respondent laat zien dat 89% schoolleider is. Zes procent is (ook) afdelings-/teamleider en 4% (ook) bestuurslid of bestuursvoorzitter van de school. Vijf procent heeft (ook) een andere functie op school.

Tabel 1-3 Functie van respondent naar onderwijssectoren* (meer antwoorden mogelijk, in procenten, telt op tot meer dan 100%)

	vso 3	vso 4	pro	totaal
Schoolleider	88	89	90	89
Afdelings-/teamleider	4	4	8	6
Bestuurslid/-voorzitter	4	4	3	4
Andere functie	5	4	4	5
Totaal respondenten abs.	73	45	76	194

*) Geen statistisch significante verschillen tussen onderwijssectoren (df=1, p>0.05)

2. Belichte onderwerpen in de rapportage van het online-onderzoek

In deze en de volgende paragrafen worden de resultaten gepresenteerd van het online-onderzoek onder scholen voor vso cluster 3 en 4 en pro, en de samenwerkingsverbanden vo. Daarbij komen de volgende thema's aan de orde:

⁵ Spreiding responderende swv's-vo over landsdelen: df=3, $\chi^2 = 1.057$, p = 0.788.

- a) de mate waarin scholen voor vso (cluster 3 en 4) enerzijds en scholen voor pro/overig vo anderzijds met elkaar initiatieven van intensieve samenwerking/integratie uitvoeren of in voorbereiding hebben;
- b) de inzet van het vso en pro bij arrangementen, symbiose en bovenschoolse voorzieningen voor (groepen) leerlingen in het vo;
- c) de inzet van diagnostische expertise, preventie en lichte ondersteuning door vso en pro in het overige vo.

3. Stand van zaken intensieve samenwerking/integratie tussen scholen voor vso en vo

In deze paragraaf stellen we vast welk aandeel scholen voor vso en vo intensief met elkaar samenwerkt of is geïntegreerd dan wel de feitelijke uitvoering hiervan in voorbereiding heeft genomen. Voor scholen die geen initiatieven voor intensieve samenwerking/integratie voorbereiden of uitvoeren gaan we na welke motieven zij hiervoor aandragen.

Daarna wordt voor de vso- en pro-scholen die wel een vorm van intensieve samenwerking/ integratie hebben gerealiseerd of in voorbereiding hebben genomen, dieper ingegaan op aspecten die te maken hebben met de vorm, de inhoud en het proces. Dit doen we ook voor de swv's-vo.

Scholen zijn de volgende vormen van intensieve samenwerking/integratie voorgelegd met daarbij de vraag of door de schoollocatie een van de hieronder genoemde (of vergelijkbare) vormen van intensieve samenwerking/integratie met een vo-school/vso-school wordt uitgevoerd of de feitelijke uitvoering in voorbereiding is genomen:

- intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie maar nog geen integratie;
- intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie en integratie op onderdelen;
- bundeling/integratie van vso en pro in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs in het samenwerkingsverband/regio;
- bundeling/integratie van vso en overig vo-schooltype (vmbo/havo/vwo) in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs in het samenwerkingsverband/regio;
- opheffing van vso-locatie c.q. integratie van het vso in pro (school met specifiek profiel);
- opheffing van vso-locatie c.q. integratie van het vso in overig vo-schooltype (school met specifiek profiel);
- andere vorm van intensieve samenwerking/integratie.

Minder dan een vijfde van de scholen (17%) uit de drie onderwijssectoren geeft aan dat een of meer van de voorgelegde varianten van intensieve samenwerking/integratie in uitvoering zijn. Zes procent heeft de voorbereiding in uitvoering genomen.

Bijna een kwart (23%) heeft dus een variant van intensieve samenwerking/integratie in uitvoering of voorbereiding. In het vso (cluster 3 en 4 tezamen) heeft 27% een variant in uitvoering of voorbereiding en in het pro 18% maar deze verschillen zijn niet statistisch significant.

Daar staat tegenover dat 77% van de scholen geen van deze varianten uitvoert waarvan 51% dat ook niet van plan is en 26% dat nog overweegt. Er treden geen significante

verschillen op tussen scholen voor vso cluster 3 en 4 en pro, en tussen vso (als geheel) en pro.

Tabel 1-4 Stand van zaken bij intensieve samenwerking/integratie vso/vo naar onderwijssectoren* en swv's-vo (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal	swv-vo
Een/meer varianten intensieve samenwerking/integratie in uitvoering	16	24	14	17	28
Feitelijke uitvoering is in voorbereiding genomen	10	4	4	6	14
We denken erover na/feitelijke uitvoering is (nog) niet in voorbereiding	23	31	25	26	30
Nu geen intensieve samenwerking/integratie en ook niet in overweging	51	40	57	51	28
Totaal abs. (n=100%)	73	45	76	194	50

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren (vso-3, vso-4 en pro, en tussen vso en pro; $p > 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

In 42% (=21 samenwerkingsverbanden) van de swv's-vo zijn volgens de directeuren van samenwerkingsverbanden een of meer varianten van intensieve samenwerking tussen vso en vo in uitvoering (28%, 14) of is de feitelijke uitvoering in voorbereiding (14%, 7). Bij de resterende 58% (29) is zulks niet het geval doch 30% (15) denkt er nog over na. Swv's-vo rapporteren vaker dan scholen (42% tegen 23%) dat er varianten van intensieve samenwerking/integratie tussen vso en vo in uitvoering of voorbereiding zijn. Deze discrepantie kan te maken hebben met het feit dat swv's-vo uitspraken doen over alle vso- en vo-vestigingen in hun gebied, terwijl de scholen dat alleen voor hun eigen school doen.

Motieven om geen intensieve samenwerking/integratie aan te gaan

Driekwart van de scholen in vso en pro (76%) heeft aangegeven dat zij niet intensief samenwerken dan wel intensieve samenwerking of integratie voorbereiden. Daarvan geeft 26% aan er wel over na te denken maar (nog) geen voorbereidingen te treffen en 51% dat zij geen intensieve samenwerking of integratie overweegt.

Uit de toelichting op de vraag (zie Bijlage 2, tabel A) blijkt dat de belangrijkste overwegingen van scholen en swv's-vo om geen intensieve samenwerking aan te gaan, lijken te liggen in het ontbreken van aanleiding, behoefte en/of noodzaak daartoe, wat de scholen betreft gekoppeld aan de overtuiging dat de eigen doelgroep en soms ook het benodigde pedagogische klimaat te veel van die van andere doelgroepen verschilt om intensieve samenwerking of integratie wenselijk te maken. Wel wordt de mogelijkheid van intensieve samenwerking zowel door scholen als binnen samenwerkingsverbanden besproken.

3.1 Vormen van intensieve samenwerking/integratie tussen vso en vo in uitvoering of in voorbereiding

In deze en de volgende subparagrafen gaan we in op de ervaring en oordelen van 31 vso- en 13 pro-scholen (42%) die initiatieven van intensieve samenwerking/integratie

uitvoeren of in voorbereiding hebben. Het gaat om initiatieven van intensieve samenwerking/integratie tussen enerzijds scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso) en anderzijds praktijkonderwijs (pro) en overig voortgezet onderwijs. Daarnaast rapporteren we over de informatie die de swv's-vo over samenwerkingsinitiatieven tussen vso en pro/overig vo in hun samenwerkingsverband hebben verstrekt.

De meest voorkomende vorm van intensieve samenwerking/integratie in uitvoering of voorbereiding (16 scholen, 36%) is volgens scholen symbiose/meetellen van onderwijstijd. Vier andere varianten volgen op afstand: intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie maar nog geen integratie en intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie en integratie op onderdelen (respectievelijk 6 en 5 scholen, elk 14%), bundeling/integratie van pro en vso in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs in het samenwerkingsverband of de regio (6 scholen, 11%), en bundeling/integratie van vso en overig vo-schooltype (vmbo/havo/vwo) in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs (4 scholen, 9%). Eén pro-school meldt dat er is geopteerd voor het opheffen van de vso-locatie en integratie in het pro (2%). Vanwege deze kleine aantallen scholen rapporteren we voornamelijk in absolute aantallen als we onderscheid naar vso-clusters en pro maken.

Tabel 1-5 Vorm van intensieve samenwerking/integratie vso/vo in uitvoering of in voorbereiding naar onderwijssectoren* (in aantallen en procenten)

	vso-3	vso-4	vso	pro	totaal
Intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie maar nog geen integratie	5	0	16%	1	14%
Intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie en integratie op onderdelen	1	2	10%	2	14%
Bundeling/integratie van pro en vso in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs in het samenwerkingsverband/regio	3	0	10%	3	11%
Bundeling/integratie van vso en overig vo-schooltype (vmbo/havo/vwo) in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs	1	3	13%	0	9%
Opheffing van vso-locatie c.q. integratie van het vso in het pro (school met specifiek profiel)	0	0	0%	1	2%
Symbiose/meetellen onderwijstijd	6	7	42%	3	36%
Andere vorm van intensieve samenwerking/integratie	2	1	10%	3	14%
Totaal abs. (n=100%)	18	13	31	13	44

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Er zijn zes scholen (14%) die melden dat zij een andere vorm van intensieve samenwerking of integratie uitvoeren of in voorbereiding hebben. Drie vso-scholen lichten dat als volgt toe:

“Intensievere samenwerking met jeugdhulp en GGZ/meerdere schooltypes”;

“Kansrijk onderwijs creëren, waarbij (daar waar mogelijk) inclusief onderwijs het doel is. Die leerlingen die geen onderwijs kunnen volgen in het gebouw van een vo school worden gekoppeld aan de So locatie(veiligheid)”;

“Pilots”.

Drie pro-scholen omschrijven de intensieve samenwerking of integratie als volgt:

“De vso-locatie is opgeheven, vso-leerlingen zijn nu aangewezen op scholen in de regio. Wij bekijken op welke wijze wij vso-lln binnen onze Pro-setting kunnen opvangen, zonder dat dat ten koste gaat van de

'reguliere'”;

“We hebben regelmatig overleg op verschillende dossiers met zmlk, daarnaast ook ambulante begeleiders in huis van andere clusters”;

“Wij hebben binnen de VO-school eigen cluster 4 afdeling en Praktijkonderwijsafdeling. Alle vormen van samenwerking daarbinnen zijn mogelijk en worden ook uitgevoerd.”

De feitelijke uitvoering of voorbereiding van de intensieve samenwerking/integratie heeft bij 65% van de vso-scholen betrekking op 1 vo-school. Bij de resterende 35% gaat het om twee of meer vo-scholen. Bij het pro betreft het in 8 van de 13 gevallen (62%) 1 vso-school.

Tabel 1-6 Aantal scholen waarmee responderende scholen intensieve samenwerking/integratie vso/vo in uitvoering of in voorbereiding hebben naar onderwijssectoren* (in aantallen en procenten)

	vso-3	vso-4	vso	pro	totaal
1 school	10	10	65%	8	64%
2 scholen	4	3	23%	4	25%
3 of meer scholen	4	0	13%	1	11%
Totaal abs. (n=100%)	18	13	31	13	44

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Bij het vso zien we dat de intensieve samenwerking/integratie in hoge mate betrekking heeft op het vmbo (81%). Dat geldt voor respectievelijk 13 van de 18 en 12 van de 13 scholen in vso-3 en vso-4. Op afstand volgen pro (36%) dat vooral met vso-3 samenwerkt (volgens 9 van de 18 vso-3-scholen), en havo (26%). Bij het pro zien we 6 van de 13 scholen intensief samenwerken met zmlk-scholen, 6 (ook) met zmk-scholen en 5 (ook) met vso-4-scholen met een andere afdeling.

Voor pro-respondenten zien we veel meer combinaties met vso-4 dan onder vso-4-respondenten met pro.

Tabel 1-7 Op welk(e) onderwijstype(n) heeft de intensieve samenwerking/integratie van het vso met het vo of vo met het vso betrekking (in aantallen en procenten, meer antwoorden mogelijk)

	vso-3	vso-4	vso	pro
pro	9	2	36%	-
vmbo	13	12	81%	-
havo	4	4	26%	-
vwo	1	1	7%	-
vso-3-zmlk	-	-	-	6
vso-3-overige afdelingen	-	-	-	1
vso-4-zmok	-	-	-	6
vso-4-overige afdelingen	-	-	-	5
Totaal abs. (n=100%)	18	13	31	13

Samenwerkingsverbanden vo

De swv's-vo zijn vier mogelijke vormen van intensieve samenwerking/integratie van het vso met het vo voorgelegd die overeenkomen met de varianten die in de scholenvragenlijst zijn gehanteerd. Vervolgens is gevraagd of elk van deze varianten in het samenwerkingsverband in uitvoering is genomen of voorbereiding is en zo ja, welke onderwijssectoren daarbij zijn betrokken en wat de kern van de samenwerkingsvorm is. Aanvullend is dezelfde set vragen voorgelegd als in het swv-vo een ander initiatief van intensieve samenwerking/integratie van het vso met het vo wordt uitgevoerd of voorbereid. Een nadere toelichting op de samenwerkingspartners en de kern van de initiatieven zijn in Bijlage 2 opgenomen.

Tabel 1-8 Swv's-vo met vormen van intensieve samenwerking/integratie tussen vso- en vo- scholen (n=50, in procenten, meer initiatieven per swv-vo mogelijk)

	in uit-voering	in voor-bereiding	geen
Intensieve samenwerking én huisvesting van vso- en vo-school op één locatie maar nog geen integratie	20	8	72
Intensieve samenwerking én huisvesting van vso- en vo-school op één locatie en integratie op onderdelen	20	3	77
Bundeling/integratie van vso met vo in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs in het samenwerkingsverband/regio	4	0	96
Opheffing van vso-locatie c.q. integratie van vso in vo (school met specifiek profiel)	4	6	90
Ander initiatief	8	2	90

Samenwerkingsverbanden vo

1: Intensieve samenwerking én huisvesting vso en vo op één locatie maar nog geen integratie

De variant van intensieve samenwerking én huisvesting vso en vo op één locatie maar nog geen integratie komt in 14 van de 21 swv's-vo met een vorm van intensieve samenwerking voor (waarvan 10 in uitvoering en 4 in voorbereiding). Berekend over alle 50 responderende swv's-vo is dat 28%.

In respectievelijk 7 en 10 swv's-vo zijn daarbij een of meer vso-3- en vso-4-scholen betrokken en in respectievelijk 11 en 4 swv's-vo een of meer vmbo- en pro-scholen. Scholen voor havo en vwo zijn elk door 4 swv's-vo genoemd.

2: Intensieve samenwerking én huisvesting vso en vo op één locatie én integratie op onderdelen

Deze intensieve samenwerkingsvariant komt voor in 13 van de 50 swv's-vo. Dat is 26% van alle swv's-vo. Hiervan hebben 10 swv's-vo een of meer initiatieven in uitvoering en 3 swv's-vo in voorbereiding.

In respectievelijk 5 en 10 swv's-vo zijn daarbij een of meer vso-3- en vso-4-scholen betrokken en in 10 swv's-vo een of meer vmbo-scholen. Het pro, havo en vwo zijn elk 2 keer genoemd.

3: Bundeling/integratie van vso met vo in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs

Deze intensieve samenwerkings-/integratievariant is in 2 swv's-vo in uitvoering, 4% van alle swv's-vo. In één swv-vo gaat het om samenwerkingsrelaties tussen vso-3 enerzijds en scholen voor pro, vmbo, havo en vwo anderzijds. Daarnaast heeft hetzelfde swv-vo soortgelijke samenwerkingsrelaties tussen vso-4 met vmbo/havo/vwo. In het andere swv-vo gaat het om deze intensieve samenwerkings-/integratievariant van vso-4 met vmbo.

4: Opheffing vso-locatie/integratie van vso in vo (school met specifiek profiel)

De meest verregaande variant van intensieve samenwerking integratie is in 2 swv's-vo in uitvoering en bij 1 in voorbereiding, in totaal in 6% van alle 50 swv's-vo.

In deze drie swv's-vo heeft de opheffing/integratie van vso in vo alleen betrekking op vso-4-schoollocaties.

5: Andere door swv's-vo aangedragen vorm(en) van intensieve samenwerking

Er zijn 5 swv's-vo (10% van alle 50 responderende swv's-vo) die aanvullend andere vormen van intensieve samenwerking onder de aandacht brengen. In respectievelijk 3 en alle 5 swv's-vo zijn daarbij een of meer vso-3- en vso-4-scholen betrokken. In 5 swv's-vo betreft het een of meer vmbo-scholen, in 4 swv's-vo een of meer pro-scholen en in 3 swv's-vo een of meer scholen voor havo en vwo.

Meest voorkomende intensieve samenwerkingscombinaties vso-clusterscholen 3 en 4 en vo-scholen

Er zijn 21 swv's-vo (42% van alle 50 responderende swv's-vo) waarin door scholen voor vso en vo initiatieven van intensieve samenwerking/integratie worden uitgevoerd of voorbereid. In de onderstaande tabel zijn samenvattend voor de hierboven besproken vier varianten en de door swv's-vo toegevoegde initiatieven de samenwerkingscombinaties van vso 3 en 4 enerzijds en vo (pro, vmbo, havo, vwo) anderzijds vermeld.

Tabel 1-9 Swv's-vo met intensieve samenwerkingscombinaties vso-clusterscholen 3 en 4 en vo-scholen (n=21, in procenten van het totaal, meer combinaties per swv-vo mogelijk)

	vso-3	vso-4
pro	29	38
vmbo	48	71
havo	24	38
vwo	24	38

Vijftien van de 21 swv's-vo met intensieve samenwerking (71%) rapporteren dat lopende of in voorbereiding zijnde initiatieven van intensieve samenwerking/integratie vso/vo het vaakst voorkomen tussen scholen in vso cluster 4 en vmbo. De combinaties vso-3 en vmbo wordt daarnaast door 48% van de samenwerkingsverbanden genoemd en die van vso-3 en pro door 29%. Een kwart van de swv's-vo (24%) noemt daarnaast de combinatie vso-3 met havo en vwo en 38% vso-4 en pro, havo en vwo.

3.2 Start van intensieve samenwerking/integratie vso/vo

In deze en de volgende subparagrafen gaan we in op aspecten van het initiatief van intensieve samenwerking/integratie dat volgens de school het verst is ontwikkeld. Vier van de tien verst ontwikkelde initiatieven (40%) zijn gestart voor 2014, het jaar van de invoering van passend onderwijs. De resterende initiatieven zijn in 2014 of daarna in uitvoering of voorbereiding genomen.

Tabel 1-10 Startjaar van uitvoering/vorbereiding intensieve samenwerking/integratie vso/vo naar onderwijssectoren* (in aantallen en procenten)

	vso-3	vso-4	vso	pro	totaal
2013 of eerder	7	3	38%	5	40%
2014	1	1	8%	0	5%
2015	2	5	27%	4	29%
2016	4	2	23%	1	18%
2017	1	0	4%	2	8%
Totaal abs. (n=100%)	15	11	26	12	38

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

De vraag of er een verband tussen de invoering van passend onderwijs in 2014 en deze vorm van intensieve samenwerking/integratie bestaat wordt door 63% instemmend beantwoord. Ruim een derde (37%) vindt dat er een beperkt verband is en 26% een direct verband, omdat passend onderwijs het initiatief in gang heeft gezet.

Volgens 32% bestaat er geen verband met passend onderwijs, omdat het initiatief al voor 2014 in gang was gezet of gerealiseerd.

De twee vso-scholen die de vraag met 'anders' beantwoorden lichten dat als volgt toe:

"Visie vanuit vso om nog meer passend onderwijsaanbod te realiseren voor de doelgroep";

"We hebben op <schoolnaam -red.> al een samenwerking met een basisschool. We willen dit uitbreiden voor het vso".

Samenwerkingsverbanden vo

Volgens 80% van de samenwerkingsverbanden is er een (beperkt) verband tussen de invoering van passend onderwijs en vormen van intensieve samenwerking/integratie waarvan geheel dankzij invoering passend (40%), in sommige gevallen (25%) of reeds in gang gezet maar wel versneld doorgevoerd (10%). Twee swv's-vo (10%) zien geen verband met de invoering van passend onderwijs.

Swv's-vo zijn vaker dan scholen van oordeel dat er een verband is tussen de invoering van passend onderwijs en vormen van intensieve samenwerking/integratie vso/vo.

Tabel 1-11 Verband tussen invoering passend onderwijs en uitvoering/voorbereiding intensieve samenwerking/integratie vso/vo naar onderwijssectoren* en swv's-vo (in aantallen en procenten)

	vso-3	vso-4	vso	pro	totaal	swv-vo
Nee, geen of nauwelijks verband, de intensieve samenwerking/integratie was al (grotendeels) voor de invoering van passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd	4	5	35%	3	32%	10%
Ja, beperkt verband, de intensieve samenwerking/integratie was al in gang gezet of gerealiseerd voor de invoering van passend onderwijs maar passend onderwijs heeft deze wel versneld	4	4	31%	6	37%	10%
Ja, beperkt verband, de intensieve samenwerking/integratie is in sommige gevallen dankzij passend onderwijs gerealiseerd	-	-	-	-	-	25%
Ja, de intensieve samenwerking/integratie is dankzij de invoering van passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd	5	2	27%	3	26%	45%
Anders	2	0	8%	0	5%	10%
Totaal abs. (n=100%)	15	11	26	12	38	20

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

3.3 Onderwijspartners intensieve samenwerking/integratie vso/vo

Driekwart van de vso-scholen werkt intensief samen met het vmbo (77%). Een minderheid werkt intensief samen met het pro en havo. Bij het pro heeft de samenwerking vooral betrekking op zmlk- en zmok-scholen (elk 6 van de 13 pro-scholen).

Tabel 1-12 Combinaties van schooltypen/onderwijssectoren bij intensieve samenwerking/integratie vso-vo naar onderwijssectoren (in aantallen en procenten, meer combinaties per school mogelijk)

	vso-3	vso-4	vso	pro
pro	8	2	32%	-
vmbo	12	12	77%	-
havo	3	3	19%	-
vwo	0	0	0%	-
vso-3-zmlk	-	-	-	6
vso-3-overige afdelingen	-	-	-	1
vso-4-zmok	-	-	-	6
vso-4-overige afdelingen	-	-	-	4
Totaal abs. (n=100%)	18	13	31	13

3.4 Motieven voor intensieve samenwerking/integratie vso/vo

Aan de feitelijke intensieve samenwerking/integratie van het vso en vo dan wel de voorbereiding daartoe liggen verschillende motieven ten grondslag. In de vragenlijst zijn dertien motieven voorgelegd waarvan scholen op een vijfpuntsschaal konden aangeven in welke mate deze motieven een rol bij de intensieve samenwerking/integratie spelen (tabel 1-13). De schaal varieert van 1 'niet' tot in 5 'zeer hoge mate'. De tussenliggende punten zijn in de vragenlijst niet gelabeld. Een gemiddelde score lager dan 3 duidt op antwoorden die dichterbij 'niet' liggen, een gemiddelde score hoger dan 3 duidt op antwoorden die dichterbij 'zeer hoge mate' liggen.

Er zijn twee motieven die hoog scoren (elk 4,0): het beter kunnen bedienen van groepen leerlingen met speciale ondersteuningsbehoeften en het verbeteren van individuele maatwerktrajecten.

Drie motieven scoren net boven het middelpunt van de schaal (3,4-3,5): het realiseren van een beter gebundeld aanbod van specialistische onderwijszorg in de regio of het samenwerkingsverband, de behoefte om leerlingen te groeperen op basis van hun ondersteuningsbehoefte en/of het uitstroomprofiel van de vo-school, en het ondersteunen van meer inclusief onderwijs in het reguliere vo.

De resterende acht motieven spelen een minder belangrijke rol waaronder enkele die met financiën hebben te maken.

Bij de top vijf scores voor motieven heeft 55% tot 76% van de vso-scholen op deze items een schaalscore 4 of 5 gegeven. Bij het pro heeft 50% tot 83% (n=12) dezelfde items een schaalscore 4 of 5 gegeven.

Tabel 1-13 Motieven voor intensieve samenwerking/integratie vso/vo voor vso en totaal (vso+pro), uitgedrukt in gemiddelde schaalscores (schaal 1-5)

	vso	totaal
Beter bedienen van groepen leerlingen met speciale ondersteuningsbehoeften	4,0	4,0
Verbeteren van individuele maatwerktrajecten	4,1	4,0
Beter gebundeld aanbod specialistische onderwijszorg in regio/swv	3,6	3,5
Behoeftte om leerlingen te groeperen o.b.v. ondersteuningsbehoefte en/of uitstroomprofiel	3,4	3,4
Het ondersteunen van meer inclusief onderwijs in het reguliere vo	3,2	3,4
Efficiënt benutten van praktijklocaties en/of personeel	2,9	2,9
Behoud van specialistische vso-expertise voor de regio	2,7	2,7
Eisen voortvloeiend uit de kwaliteitswetgeving vso in 2014*	2,7	2,7
(Betere) spreiding van speciale voorzieningen in regio/thuis nabijheid	2,1	2,1
Efficiencyredenen (bedrijfsmatig/financieel)	1,9	1,9
Negatieve verevening passend onderwijs	1,7	1,7
Krimp leerlingenpopulatie in de regio	1,3	1,4
Er is geen school voor vso-3 en/of -4 in het samenwerkingsverband	1,0	1,0
Ander motief	1,8	1,7
Totaal abs. (n=100%)	29	41

*) Item alleen aan vso-scholen voorgelegd

Er zijn zes vso-scholen en een pro-school die andere motieven aandragen:

“Afstemming examenprogramma voor de vso-leerlingen”;

“Beter toekomstperspectief voor leerlingen cluster 4”;

“Integratie van zml, onderdeel zijn van de maatschappij”;

“Rechtsongelijkheid opheffen die ontstaat wanneer een leerling is aangewezen op het vso”;

“Samenwerking met een regulier vmbo-school om volledige diplomering op vmbo-b- en -k-niveau mogelijk te maken”;

“Wens ouders vanuit plaatsing t/m groep 8 bao voor zoon/dochter en geleidelijk overgang naar v(s)o”.

“Overgang vso naar vo (motief van pro-school)”.

3.5 Kern en beoogd doel intensieve samenwerking/integratie vso/vo

De vraag om de kern te beschrijven van de samenwerking of integratie is door alle 44 scholen beantwoord. Omdat antwoorden verschillende kernelementen kunnen bevatten, is het aantal elementen groter dan 44 (zie Bijlage 2, tabel B).

Net als bij de beschrijving vanuit de swv's-vo vormt in de vanuit de scholen beschreven kernelementen voor intensieve samenwerking/ integratie tussen vso en vo de verruiming van mogelijkheden voor leerlingen de hoofdmoot met 51 van de 80 gecategoriseerde elementen. Het merendeel van deze elementen is gericht op verbetering van de mogelijkheden van vso-leerlingen (48 keer genoemd), maar ook vo-leerlingen (21 keer genoemd) moeten van de samenwerking profiteren. Vooral vso cluster 3 en pro zijn betrokken bij samenwerkingsvormen waarvan leerlingen van beide onderwijstypen profiteren.

Bij de vso-scholen, vooral cluster 4, wordt veel samengewerkt met het oog op diplomering en certificering van de leerlingen; ook heeft maatwerk voor vo- en vso-

leerlingen de aandacht.

Het onderbrengen van vso-klassen bij het vo wordt vooral gemeld vanuit vso cluster 3. Vso-scholen noemen ook het delen van personeel, expertise en faciliteiten en gezamenlijke activiteiten.

Intensieve samenwerking dan wel integratie lijkt bij scholen vooral gericht te zijn op concrete verruiming van mogelijkheden voor leerlingen en ook op het benutten van elkaars gebouw/locatie, expertise, faciliteiten en personeel.

3.6 Beleid swv's-vo op gebied van intensieve samenwerking/integratie vso/vo

De helft van de swv's-vo (50%) rapporteert dat het samenwerkingsverband én de betrokken schoolbesturen gezamenlijk actief beleid voeren op het gebied van intensieve samenwerking/ integratie van vso en vo. Daarnaast meldt 25% dat het samenwerkingsverband (alleen) zelf op dit onderwerp actief beleid voert. Een op de vijf (21%) voert juist geen actief beleid (waarvan 6% meldt hiermee wel in inventariserende zin bezig te zijn). Vier procent is onduidelijk over wat er op dit gebied gedaan wordt of weet het niet.

3.7 Goede of veelbelovende praktijkvoorbeelden

Het kunnen beschikken over voorbeelden van 'goede of veelbelovende praktijk' op het gebied van intensieve samenwerking vso/vo is van grote betekenis voor het ondersteunen van initiatieven in (andere) scholen. Scholen is gevraagd of zij op het gebied van hun initiatief van intensieve samenwerking/integratie iets bedacht, op de rails gezet of al verwezenlijkt hebben waar zij trots op zijn. Circa de helft van de scholen heeft praktijkvoorbeelden beschreven (zie Bijlage 2). Waar namen van scholen/projecten zijn genoemd is dat met toestemming gebeurd.

3.8 Gebruik van voorbeelden bij ontwikkeling van initiatief

Een kwart van de scholen (24%) rapporteert dat zij bij de ontwikkeling van de intensieve samenwerking/integratie vso/vo gebruik hebben gemaakt van voorbeelden uit Nederland (16%) of uit Nederland én het buitenland (8%). De meerderheid (58%) heeft dat niet gedaan en 18% weet het niet.

De enkele voorbeelden die worden aangedragen zijn als volgt kort omschreven:

“Eduwiek in Hoogeveen. Samenwerkingsvorm Ambelt-VO”;

“Er zijn eerder twee andere scholen met een symbioseklas begonnen”;

“Inclusie-gedachtengoed”;

“Inclusief onderwijs Scandinavië en bouwprojecten/samenwerking elders in Nederland”;

“Symbiose van andere locaties”.

3.9 Beoogde vorm van intensieve samenwerking/integratie vso/vo

Scholen is gevraagd welke vorm van intensieve samenwerking/integratie uiteindelijk wordt beoogd. Drie op de tien scholen (29%) streven naar een symbiose-relatie met het vso of vo en voor 24% is het beoogde doel intensieve samenwerking én huisvesting met het vso/vo op één locatie en integratie op onderdelen. Andere vormen worden minder

vaak genoemd.

Vergelijken we de beoogde vormen van intensieve samenwerking/integratie met de huidige (in uitvoering of voorbereiding zijnde) vormen dan lijkt het erop dat vso-scholen meer koersen op intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie en integratie op onderdelen (van 10% naar 28%) en minder op symbiose-constructies (van 42% naar 35%). Het percentage voor opheffen van een vso-locatie blijft voor het vso onveranderd 0%. De kleine aantallen voor het pro laten geen zinvolle vergelijking toe. De geconstateerde verschillen tussen huidige en beoogde vormen zijn echter niet statistisch significant⁶.

Tabel 1-14 Beoogde vorm van intensieve samenwerking/integratie vso/vo naar onderwijssectoren*

	vso-3	vso-4	vso	pro	totaal
Intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie maar nog geen integratie	2	1	10%	1	10%
Intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie en integratie op onderdelen	7	1	28%	2	24%
Bundeling/integratie van pro en vso in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs in het samenwerkingsverband/regio	2	2	14%	1	12%
Bundeling/integratie van vso en overig vo-schooltype (vmbo/havo/vwo) in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs	0	1	3%	-	2%
Opheffing van vso-locatie c.q. integratie van het vso in het pro (school met specifiek profiel)	0	0	0%	1	2%
Symbiose/meetellen onderwijstijd	5	5	35%	2	29%
Andere vorm van intensieve samenwerking/integratie	0	3	10%	5	20%
Totaal abs. (n=100%)	16	13	29	12	41

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Van de acht scholen die een andere vorm nastreven hebben er drie dat als volgt toegelicht:

“Intensiever samenwerking met jeugdhulp en GGZ”;

“Er is nog geen bestuurlijke consensus over een langere termijnvisie. Als directeur ben ik voorstander van bundeling integratie van pro en vso in een gespecialiseerde voorziening”;

“Samenwerking om personeelskosten en bedrijfskosten met elkaar te delen”.

3.10 Knelpunten bij intensieve samenwerking/integratie vso/vo

Er worden bij de uitvoering of ontwikkeling van intensieve samenwerking/integratie relatief weinig knelpunten door vso- en pro-scholen ervaren. Dat blijkt uit de lage scores op achttien voorgelegde items over mogelijke knelpunten. De hoogste score op een schaal van 1 tot 5 (van ‘niet’ tot ‘in zeer hoge mate’) is een item met gemiddeld 3,2. Dat is net boven het midden van de schaal. Het betreft problemen voortkomend uit wet- en regelgeving /bekostiging. Een item ligt er met 2,8 net onder: organisatorische problemen. De overige zestien items liggen verder (1,2-2,4) onder het schaal midden.

⁶ df=6, $p=0.094$; 57% cellen <5 waarnemingen.

In de top twee van knelpunten heeft respectievelijk 31% en 38% van de vso-scholen de items 'problemen voortkomend uit wet- en regelgeving/bekostiging' en 'organisatorische problemen' met een schaalscore 4 of 5 beloond. Bij het pro (n=12) zien we dat de items 'problemen voortkomend uit wet- en regelgeving/bekostiging' door 42% en 'beperkte medewerking/ontbrekende steun van het ministerie van OCW' door 33% met een score 4 of 5 zijn beoordeeld.

Tabel 1-15 Knelpunten bij intensieve samenwerking/integratie vso/vo volgens vso en totaal (vso+pro) en swv's-vo, uitgedrukt in gemiddelde schaalscores (schaal 1-5)

	vso	totaal	swv-vo
Problemen voortkomend uit wet- en regelgeving/bekostiging	3,0	3,2	2,8
Organisatorische problemen	2,8	2,8	2,5
Personele problemen	2,4	2,4	2,1
Financiële problemen	2,3	2,3	2,3
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van het ministerie van OCW	2,1	2,3	2,3
Meningen/weerstand bij ouders	2,1	2,2	2,2
Spreiding/thuisnabijheid	2,1	2,2	2,7
Huisvestingsvragen	2,2	2,2	2,9
Problemen met één verbindende inhoudelijke visie	2,1	2,1	2,1
Bestuurlijke inrichting/samenwerking met onderwijspartners	2,1	2,1	2,4
Meningen/weerstand bij personeel	2,1	2,1	2,4
Onderwijskundige problemen	2,0	2,0	2,2
Problemen rond leerlingenvervoer	1,9	2,0	2,0
Oordeel van de Inspectie van het Onderwijs	2,0	2,0	2,1
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van betrokken gemeente(n)	1,8	1,8	-
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van betrokken schoolbesturen	-	-	1,6
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van jeugdhulp-/zorginstellingen	1,5	1,7	2,6
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van betrokken swv's	1,5	1,7	1,5
Andere knelpunten	1,0	1,2	1,3
Totaal abs. (n=100%)	26	38	20

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

De 20 samenwerkingsverbanden met initiatieven van intensieve samenwerking/integratie vso/vo ervaren vooral knelpunten bij huisvestingsvraagstukken (2,9), wet- en regelgeving (2,8), vraagstukken rondom thuisnabijheid van voorzieningen (2,7) en beperkte medewerking of ontbrekende steun van jeugdhulp-/zorginstellingen (2,6). Bij deze items varieert het percentage schaalscores 4 of 5 van 30% tot 35%.

Bij andere knelpunten wordt onder meer aandacht gevraagd voor mogelijke personele gevolgen (in het bijzonder bij het vinden van gekwalificeerd onderwijspersoneel) bij een samengaan van vso en vo, en het negatieve beeld/effect op inschrijvingen door de aanwezigheid van een vso-afdeling in een vo-school.

Het oordeel van swv's-vo wijkt af van scholen waar het gaat om huisvestingsvragen, thuis-nabijheid van voorzieningen en beperkte medewerking of ontbrekende steun van jeugdhulp en jeugdzorg; daarin ervaren swv's-vo vaker knelpunten.

3.11 Ondersteuningsbehoefte bij intensieve samenwerking/integratie vso/vo

Een vijfde van de scholen (20%) meldt dat zij behoefte aan ondersteuning hebben bij de uitvoering/voorbereiding van intensieve samenwerking/integratie met het vo of vso. Voor 9% is die ondersteuning nu nodig, voor 11% is die naar verwachting op termijn nodig. Volgens 40% is er geen behoefte en 40% kan de behoefte op dit moment niet inschatten.

Tabel 1-16 Ondersteuningsbehoefte bij intensieve samenwerking/integratie vso/vo naar onderwijssectoren* en samenwerkingsverbanden-vo

	vso-3	vso-4	vso	pro	totaal	swv-vo
Op dit moment behoefte aan ondersteuning	1	1	9%	1	9%	15%
Naar verwachting op termijn behoefte aan ondersteuning	1	0	4%	3	11%	20%
Nu niet in te schatten	4	5	39%	5	40%	50%
Geen behoefte	7	4	48%	3	40%	15%
Totaal abs. (n=100%)	13	10	23	12	35	20

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Vier van de zeven scholen met een ondersteuningsbehoefte lichten deze als volgt toe:

“Steun om tot integratie te komen op juridisch gebied. Steun om bestuurders op visie tot consensus te laten komen.”;

“Op dit moment is alles nog niet wettelijk vastgelegd. Er is behoefte aan duidelijkheid en kaders”;

“Ontwikkelruimte vanuit de Inspectie op het Onderwijs <op het gebied van integratie/ onderwijsvernieuwing – red.>”;

“Extra ondersteuning om het pedagogisch klimaat in school te verbeteren; hoe laten we de vso-leerlingen profiteren van de pro-aanpak zonder dat dit ten koste gaat van de pro-doelgroep? Hoe creëer je de noodzakelijke veiligheid voor alle leerlingen? Hoe kun je de eenduidige aanpak door docenten verbeteren?”.

Samenwerkingsverbanden vo

Een derde (35%) van de swv's-vo waarin sprake is van intensieve samenwerking/integratie vso-vo heeft behoefte aan ondersteuning waarvan 15% op dit moment en 20% op termijn. Vijftien procent heeft geen behoefte en de helft kan het op dit moment niet inschatten.

In de toelichting op de ondersteuningsbehoefte wordt (samengevat) vooral aandacht gevraagd voor goede praktijkvoorbeelden bij de vormgeving van intensieve samenwerking/ integratie van vso en vo, inzicht in de consequenties van integratie van vso in vo in termen van de begeleiding/stage/ondersteuning van leerlingen, behoud van specialistische kennis en ervaring in een toekomstige setting van het reguliere vo en de beoordeling door de Inspectie van het Onderwijs.

3.12 Profijt van intensieve samenwerking/integratie vso/vo

We zien dat het profijt van de intensieve samenwerking/integratie op afzonderlijke elementen door vso- en pro-scholen relatief laag wordt gewaardeerd. Van de negen mogelijke vormen van profijt scoort één item met 3,1 net boven het schaal midden op de schaal van 1 tot 5 (van 'niet' tot 'in zeer hoge mate'). Het betreft de ondersteuning van leerlingen (die gebaat zijn bij de intensieve samenwerking). Drie andere items scoren net onder het schaal midden (elk 2,9): de kwaliteit van de speciale onderwijszorg, de

bundeling/behoud van expertise, en de daadwerkelijke uitvoering van meer inclusief onderwijs. Bij de resterende zes items wordt er (bijna) geen profijt genoteerd (1,1-2,5). Bij de top vier scores voor profijt heeft 26% tot 44% van de vso-scholen met uitzondering van het item 'kwaliteit van de speciale onderwijszorg' de items een schaalscore van 4 of 5 gegeven. Bij het pro heeft 42% tot 75% (n=12) de items 'kwaliteit van de speciale onderwijszorg', 'ondersteuning voor leerlingen' en 'daadwerkelijke uitvoering van meer inclusief onderwijs' met een 4 of 5 beoordeeld.

Tabel 1-17 Profijt van intensieve samenwerking/integratie vso/vo voor vso en totaal (vso+pro) en samenwerkingsverbanden-vo, uitgedrukt in gemiddelde schaalscores (schaal 1-5)

	vso	totaal	swv-vo
Ondersteuning voor leerlingen	3,1	3,1	3,5
Kwaliteit van de speciale onderwijszorg	2,5	2,9	3,1
Bundeling/behoud expertise	2,7	2,9	3,7
Daadwerkelijke uitvoering van meer inclusief onderwijs	2,8	2,9	2,6
Ondersteuning voor eigen onderwijsmedewerkers	2,5	2,5	2,8
Bestuurlijke samenwerking vso-vo	2,3	2,3	2,6
Samenwerking met ouders	2,3	2,3	2,9
Huisvesting/materiële condities	2,2	2,1	2,1
Financieel voordeel/efficiency	1,8	1,9	1,9
Ander gebied	1,1	1,1	1,2
Totaal abs. (n=100%)	29	41	20

Samenwerkingsverbanden vo

De 20 swv's-vo met initiatieven van intensieve samenwerking/integratie vso/vo rapporteren dat door de intensieve samenwerking/integratie het meest wordt geprofiteerd bij de bundeling of het behoud van expertise (3,7), de ondersteuning voor leerlingen (3,5) en de kwaliteit van de speciale onderwijszorg (3,1). Bij deze items varieert het percentage schaalscores 4 of 5 van 40% tot 65%.

Op kleine afstand volgen de samenwerking met ouders (2,9) en de ondersteuning van de eigen onderwijsmedewerkers (2,8). Op elk van deze items scoort 35% van de swv's-vo een 4 of 5.

Op andere mogelijke profijtgebieden worden lagere scores genoteerd (1,2 tot 2,6).

Het oordeel van swv's-vo komt in grote lijnen overeen met dat van scholen maar de intensieve samenwerking/integratie vso/vo levert volgens swv's-vo vaker profijt bij de samenwerking met ouders.

4. Afgebroken initiatieven intensieve samenwerking/integratie vso/vo

Alle vso- en pro-scholen is de vraag voorgelegd of hun schoollocatie in het (recente) verleden betrokken is geweest bij (andere) initiatieven tot intensieve samenwerking/integratie met respectievelijk het pro/overig vo en het vso die afgebroken en niet verder ontwikkeld zijn.

Ruim twee derde van de scholen (69%) heeft geen initiatieven in het (recente) verleden ontplooid die later zijn afgebroken. Een vijfde (19%) heeft dat wel gedaan en de resterende 12% weet het niet.

Er zijn geen statistisch significante verschillen tussen de drie onderwijssectoren voor wat

betreft deze ervaring ($p > 0.05$). Als we echter bij het vso de clusters 3 en 4 samennemen lijkt het erop (want $p = 0.05$) dat vso-scholen vaker (25% tegen 19% gemiddeld) in het verleden een poging hebben gedaan tot het aangaan van intensieve samenwerking/integratie met het vo.

Tabel 1-18 Afgebroken initiatieven van intensieve samenwerking/integratie vso/vo naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Ja	22	30	10	19
Nee	67	63	75	69
Weet niet	11	7	15	12
Totaal abs. (n=100%)	65	48	68	173

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

De oorzaken van het afbreken van de ontwikkeling van initiatieven voor intensieve samenwerking of integratie hebben vooral te maken gehad met financiële problemen. Dat is het oordeel van 42% van de scholen. Voor 33% speelden (daarnaast ook) organisatorische problemen. Voor circa een kwart ging het om problemen voortkomend uit wet- en regelgeving/ bekostiging (27%) en de bestuurlijke inrichting of samenwerking met onderwijspartners (24%). Andere oorzaken zoals onderwijskundige problemen, personele problemen, meningen van of weerstand bij personeel of ouders, beperkte medewerking of ontbrekende steun van betrokken samenwerkingsverband(en), gemeente(n) of het ministerie van OCW, problemen met één verbindende inhoudelijke visie en huisvestingsvragen speelden een minder belangrijke rol (door maximaal 15% genoemd).

Tabel 1-19 Oorzaken van afbreken van initiatieven tot intensieve samenwerking/integratie vso/vo (in procenten, meer antwoorden mogelijk)

	totaal
Financiële problemen	42
Organisatorische problemen	33
Problemen voortkomend uit wet- en regelgeving /bekostiging	27
Bestuurlijke inrichting/samenwerking met onderwijspartners	24
Onderwijskundige problemen	15
Personele problemen	15
Meningen/weerstand bij personeel	15
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van betrokken samenwerkingsverband(en)	15
Problemen met één verbindende inhoudelijke visie	12
Huisvestingsvragen	9
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van betrokken gemeente(n)	9
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van het ministerie van OCW	6
Oordeel van de Inspectie van het Onderwijs	6
Meningen/weerstand bij ouders	3
Spreiding/thuisnabijheid	3
Problemen rond leerlingenvervoer	3
Beperkte medewerking/ontbrekende steun van jeugdhulp-/zorginstellingen	0
Andere oorzaken	15
Totaal abs. (n=100%)	33

5. Betrokkenheid bij toekomstige of nieuwe initiatieven

Zowel scholen die intensief samenwerken of een vorm van intensieve samenwerking of integratie voorbereiden als scholen die dat (nog) niet doen is gevraagd of hun vso- of pro-schoollocatie betrokken is bij (nog meer) initiatieven om in de komende 2 tot 5 jaar een vorm van intensieve samenwerking/integratie met respectievelijk een pro-/overige vo-school of vso-school in de regio aan te gaan.

Een vijfde van de scholen (20%) meldt dat erover wordt nagedacht en dat de uitvoering hoogstwaarschijnlijk is. Een kwart (26%) denkt er ook over na maar de uitvoering is niet zeker. Voor 29% is het (voorlopig) geen onderwerp meer om mee verder te gaan, 25% heeft er nog niet over nagedacht en 4% weet het niet.

Tabel 1-20 Betrokkenheid bij toekomstige/nieuwe initiatieven van intensieve samenwerking/integratie vso/vo naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Daar denken we over na en dat zullen we hoogstwaarschijnlijk ook uitvoeren	21	25	16	20
Daar denken we over na maar het is niet zeker of we dat zullen uitvoeren	25	38	20	26
Daar hebben we over nagedacht maar daar gaan we (voorlopig) niet mee verder	29	15	36	29
We hebben daar nog niet over nagedacht	21	18	24	21
Weet niet	4	5	4	4
Totaal abs. (n=100%)	68	40	70	178

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Van de groep scholen die thans een vorm van intensieve samenwerking/integratie uitvoeren of voorbereiden, rapporteert 62% dat zij betrokken zijn bij een ander

toekomstig initiatief (al dan niet zeker dat het wordt uitgevoerd), 29% is dat niet en 9% weet het niet. Van de scholen die thans geen vorm van intensieve samenwerking/integratie uitvoeren of voorbereiden, meldt 42% dat zij bij een toekomstig initiatief zijn betrokken, 54% van niet en 4% weet het niet.

5.1 Scenario's van toekomstige intensieve samenwerking/integratie vso/vo

Scholen is gevraagd welke vorm van intensieve samenwerking/integratie hen voor ogen staat of welk ander toekomstscenario zij het meest voor mogelijk houden. De vormen van intensieve samenwerking/integratie waaraan scholen denken lopen sterk uiteen: van behoud van de eigen onderwijsvorm op de eigen locatie tot volledige integratie van vso en vo.

Drie op de tien scholen (29%) voorzien voor de komende 2 tot 5 jaar een grotendeels traditionele scheiding tussen vso-schoollocaties en vo-scholen. Bij het pro deelt 43% van de scholen deze overtuiging en bij de vso-clusters 3 en 4 respectievelijk 24% en 13%⁷.

Een intensieve samenwerking/integratie op onderdelen maar met behoud van de eigen schoollocatie (waaronder samenwerkingsvormen als symbiose/meetellen onderwijstijd en inzet van arrangementen) wordt door 12% genoemd. Intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie en integratie op onderdelen door 10% en een verdergaande inzet van vso-activiteiten in het vo maar met behoud van een apart vso door 9% van de scholen.

Dertien procent noemt een bundeling of integratie van het vso en pro of overig vo in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs in het samenwerkingsverband of de regio. Opheffing van de vso-locatie en integratie met het pro of overige vo tot een school met een speciaal profiel wordt door 4% naar voren geschoven. Twee procent vindt dat vso-scholen dan wel cluster 3 en 4 in elkaar moeten opgaan.

Er zijn geen statistisch significante verschillen tussen onderwijssectoren in de onderstaande tabel vermelde toekomstscenario's.

⁷ De verschillen tussen de drie onderwijssectoren vso-3, vso-4 en pro zijn statistisch significant ($p < 0.05$; $df = 2$) als de andere scenario's als één alternatief scenario worden beschouwd).

Tabel 1-21 Vormen van toekomstige (intensieve) samenwerking tussen vso en vo naar onderwijssectoren* en swv's-vo (in procenten)**

	vso-3	vso-4	pro	totaal	SWV-vo
Grotendeels traditionele scheiding tussen vso-schoollocaties en vo-scholen	24	13	43	29	18
Verdergaande inzet van vso-activiteiten in vo met behoud van apart vso	12	8	7	9	84
Intensieve samenwerking/integratie op onderdelen maar behoud van eigen locatie (waaronder symbiose, inzet van arrangementen, speciale klassen)	12	10	13	12	8
Intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie maar nog geen integratie	6	13	4	7	18
Intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie en integratie op onderdelen	12	13	7	10	18
Bundeling/integratie van pro en vso in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs in het samenwerkingsverband/regio	6	10	7	7	12
Bundeling/integratie van vso en overig vo-schooltype (vmbo/havo/vwo) in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs	5	10	4	6	6
Opheffing vso-locatie c.q. Integratie van vso in pro (school met specifiek profiel)	6	3	0	3	4
Opheffing vso-locatie c.q. Integratie van vso in overig vo (school met specifiek profiel)	2	0	0	1	8
Samenvoeging vso-scholen/cluster 3 en 4	3	3	1	2	2
Andere (niet gespecificeerde) vorm van intensieve samenwerking/integratie	12	20	12	14	8
Totaal abs. (n=100%)	66	40	69	175	49

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$).

**) De swv's-vo konden meerdere antwoorden geven waardoor percentages tot meer dan 100% optellen.

Samenwerkingsverbanden vo

De swv's-vo hebben in tegenstelling tot de scholen in de vragenlijst verschillende varianten

voor hun scholen kunnen schetsen. Het toekomstscenario voor het vso (cluster 3 en 4) op een termijn van 2-5 jaar is volgens 84% van de swv's-vo er een van *een zelfstandig/apart vso* dat zijn activiteiten in het vo verregaand heeft ontwikkeld. Dat wijkt sterk af van het gezamenlijke percentage voor scholen in het vso en pro (9%). Daarnaast kan dat (ook) leiden tot intensieve samenwerking/integratie op onderdelen maar met *behoud van de eigen locatie* (8%), intensieve samenwerking/integratie én *huisvesting met het vo op één locatie* met integratie op onderdelen (18%) of zonder integratie (18%). Zes tot 12% voorziet een bundeling of integratie van het vso met het vo in *één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs* in de regio. Twaalf procent denkt aan de *opheffing* van het vso of vso-locatie en integratie met het vmbo/havo/vwo (8%) of het pro (4%) tot een vo-school met een speciaal profiel.

In vergelijking met scholen voorzien swv's-vo beduidend vaker dat de vso-activiteiten vanuit een zelfstandig vso in het vo worden uitgebreid. Ook voorzien ze vaker intensievere samenwerking én huisvesting van vso en vo op één locatie al dan niet met integratie op onderdelen, en vaker opheffing van een vso-locatie en integratie in een vo-school.

5.2 Ondersteuningsbehoefte bij toekomstige intensievere samenwerking/integratie vso/vo

Een op de vijf scholen (21%) die zich bezighouden met de uitvoering of ontwikkeling van toekomstige initiatieven van intensievere samenwerking of integratie, heeft (op termijn) behoefte aan ondersteuning. De rest kan het nu niet inschatten (59%) of heeft geen behoefte (21%). Er treden geen verschillen in ondersteuningsbehoefte op tussen onderwijssectoren (tussen vso en pro en tussen vso-3, vso-4 en pro).

Tabel 1-22 Ondersteuningsbehoefte bij toekomstige intensievere samenwerking/integratie vso/vo naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Op dit moment behoefte aan ondersteuning	7	4	0	4
Naar verwachting op termijn behoefte aan ondersteuning	28	8	13	17
Nu niet in te schatten	52	64	63	59
Geen behoefte	14	24	25	21
Totaal abs. (n=100%)	29	25	24	78

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Zeven van de dertien vso-scholen en een van de drie pro-scholen met een ondersteuningsbehoefte op dit moment op of termijn lichten deze als volgt toe:

"Allereerst moet m.b.v. het haalbaarheidsplan voor huisvesting worden onderzocht in hoeverre ons bestuur het plan voor huisvesting daadwerkelijk gaat vertalen in een begroting voor nieuwbouw. Daarna zou ondersteuning wenselijk kunnen zijn."

"De ideeën/kansen die er zijn kanaliseren, stroomlijnen, onderbouwen en uitwerken. Een project/beleidsmedewerker die zaken vorm gaat geven en vanuit andere vergelijkbare projecten veel ervaring heeft. Nu ben je (soms tussen alle bedrijven door) zelf het wiel aan het uitvinden terwijl dat niet zou hoeven."

"Een en ander is in gang gezet door het thema 'ontvlechting-invlechting'. Voorwaarde voor het vso om aan te sluiten bij het vo is gelijkschakeling van de arbeidsvoorwaarden. Zonder dat de cao-vo van kracht wordt voor het vso. Hoe dat van de juiste vorm en inhoud te voorzien is het inslaan van een nieuwe weg waarvan er in den lande nog geen voorbeelden van zijn. (voor zover mij bekend)";

"Een passend gevarieerd aanbod vraagt om grote flexibiliteit. Scholen zijn nu vooral aanbod gericht en moeten naar vraag gestuurd muteren. In dat proces is ondersteuning bij nodig."

"Het zou goed zijn als er meer geluisterd wordt naar mensen die dagelijks met leerlingproblematiek en plaatsing van leerlingen te maken hebben. Veel keuzes zijn bestuursafhankelijk en de afstand van bestuur naar de scholen is groot. Ik denk dat het goed zou zijn werkgroepen die onafhankelijk kunnen kijken wat het beste is voor de leerling te koppelen aan elkaar. Er een intensievere vorm van begeleiding aanwezig is die gekleurde en vooroordelen ontmanteld. We moeten los denken van locaties en financiën, maar puur in gewenst en noodzakelijk aanbod. Het zal niet eenvoudig zijn, maar uiteindelijk erg efficiënt in het resultaat."

"Met name om bestuurlijk een duidelijke mening over samenwerking te realiseren";

"We hebben behoefte aan bestuurlijke ondersteuning. Als school ben je afhankelijk van de besturen van de verschillende scholen. De bereidheid van ons bestuur is er overigens in voldoende mate."

"Wat zijn de juridische consequenties? Hoe zien wij en het samenwerkingsverband wat de uiteindelijke situatie zou moeten zijn." (pro-school).

6. Samenwerking vso en vo bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen

Het tweede thema van het online-onderzoek onder vso- en pro-scholen en swv's-vo betreft de inzet van het vso en pro bij arrangementen, symbiose en bovenschoolse voorzieningen voor (groepen) leerlingen in het vo.

Er zijn verschillende vormen van samenwerking mogelijk tussen het vso enerzijds en pro/overig vo anderzijds op het gebied van arrangementen, symbiose/meetellen onderwijstijd, tijdelijke opvang en (groepen) leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften. In deze paragraaf wordt geïnventariseerd hoe hieraan door het vso en het vo in de praktijk vorm wordt gegeven. Daarbij staan we ook stil bij het verband met passend onderwijs, knelpunten, ondersteuningsbehoefte, beleid en ontwikkelopdrachten van het swv-vo, en toekomstverwachtingen op dit gebied.

6.1 Arrangementen en speciale klassen/voorzieningen op vo-school

Hieronder is voor mogelijke typen van samenwerking van het vso met het vo en het pro met het vso aangegeven of de schoollocatie hieraan het afgelopen schooljaar in de uitvoering heeft deelgenomen. We beginnen met het vso en sluiten af met het pro.

Ruim de helft van de vso-scholen (55%) werkt mee aan het verzorgen van maatwerkarrangementen voor individuele leerlingen in het vo. De overige vso-scholen (45%) doen dat niet.

Een kwart (24%) verzorgt (ook) (mede) arrangementen voor specifieke doelgroepen vo-leerlingen. In het aanbod van arrangementen voor individuele en speciale groepen leerlingen is geen significant onderscheid tussen clusters.

Een klein percentage vso-scholen ondersteunt (ook) speciale autismeklassen in vo-scholen (8%) en speciale klassen voor specifieke doelgroepen in het vo (15%). Scholen van cluster 4 doen dit op beide fronten vaker dan gemiddeld (respectievelijk 15% en 28%).

Daarnaast ondersteunt/verzorgt een kleine groep vso-scholen (6%) speciale (tijdelijke) opvang-/ondersteuningsvoorziening voor diverse doelgroepen in vo-scholen, zoals een trajectklas of interne time-outklas.

Deze vijf varianten overziende werkt 62% van de vso-schoollocaties mee aan een of meer van deze arrangementen en speciale klassen voor het vo. De resterende 38% werkt niet met het vo samen op dit gebied. Scholen in cluster 4 werken vaker met het vo samen (78%), scholen in cluster 3 minder vaak (52%).

Tabel 1-23 Samenwerking vso met vo bij arrangementen en speciale klassen/voorzieningen in vo-scholen naar vso-clusters (in procenten)

	vso-3	vso-4	totaal
Maatwerkarrangementen voor individuele vo-leerlingen	48	65	55
Arrangementen voor specifieke doelgroepen vo-leerlingen	20	30	24
Speciale autismeklas in vo-school/-scholen met ondersteuning door vso (maar niet als nevenvestiging) *	3	15	8
Speciale klas voor een andere specifieke doelgroep in vo-scholen met ondersteuning door vso (maar niet als nevenvestiging) *	8	28	15
Speciale (tijdelijke) opvang-/ondersteuningsvoorziening voor diverse doelgroepen in vo-scholen (maar niet als nevenvestiging)	3	10	6
Totaal abs. (n=100%)	64	40	104

*) Significante verschillen tussen clusters ($p < 0.05$)

Ook ruim de helft van de pro-scholen (55%) rapporteert dat bij het aanbod van maatwerkarrangementen voor individuele leerlingen in het pro met het vso te hebben samengewerkt. In het geval van maatwerkarrangementen voor individuele leerlingen in het overige vo heeft 22% van de pro-scholen met een vso-school hierin samengewerkt. Bij 27% van de pro-scholen is er met het vso samengewerkt bij het aanbod van arrangementen voor specifieke doelgroepen leerlingen in het pro. Zes procent deed dat als het arrangement betrekking had op specifieke doelgroepen leerlingen in het overige vo.

De samenwerking van pro met het vso varieert van 8% tot 13% van de pro-scholen als het gaat om een speciale klas voor een specifieke doelgroep in het pro of het overige vo of een speciale (tijdelijke) opvang- of ondersteuningsvoorziening voor diverse doelgroepen in de pro-school of een andere vo-school (zoals trajectklas, interne time-out).

Op het gebied van de vier typen arrangementen en speciale klassen/voorzieningen op school werkt 69% van de pro-scholen in de uitvoering samen met het vso. De resterende 31% van de pro-scholen is op geen van de vier terreinen met het vso actief.

Tabel 1-24 Samenwerking pro met vso bij arrangementen en speciale klassen/voorzieningen in pro en overige vo-scholen (in procenten)

A1. Maatwerkarrangementen samen met vso voor individuele leerlingen in het pro	55
A2. Maatwerkarrangementen samen met vso voor individuele leerlingen in overig vo	22
B1. Arrangementen samen met vso voor specifieke doelgroepen leerlingen in het pro	27
B2. Arrangementen samen met vso voor specifieke doelgroepen leerlingen in overig vo	6
C1. Speciale klas voor een specifieke doelgroep in het pro samen met vso (maar niet als nevenvestiging)	13
C2. Speciale klas voor een specifieke doelgroep samen met vso in overig vo (maar niet als nevenvestiging)	8
D1. Speciale (tijdelijke) opvang-/ondersteuningsvoorziening samen met het vso voor diverse doelgroepen in pro-school (maar niet als nevenvestiging)	10
D2. Speciale (tijdelijke) opvang-/ondersteuningsvoorziening samen met het vso voor diverse doelgroepen in overig vo (maar niet als nevenvestiging)	9
Totaal abs. (n=100%)	67

6.2 Symbiose/meetellen onderwijstijd

Leerlingen kunnen een deel van het onderwijsprogramma op een andere school volgen. Leerlingen op het vso die gedeeltelijk naar het regulier vo, inclusief een tussenvoorziening als een orthopedagogisch-didactisch centrum (opdc) gaan, maken daarbij gebruik van de symbioseregeling. Voor leerlingen op het vo die ook les volgen op een andere school voor (vo of) vso, heet dit 'meetellen onderwijstijd'.⁸

Een derde van de vso-scholen (33%) heeft leerlingen die een deel van het onderwijsprogramma op een pro-/vo-school volgen (symbiose). Bij 67% gebeurt dit niet. Er is geen verschil tussen clusters in de mate waarin dit voorkomt. Het merendeel van de leerlingen volgt in voorkomend geval onderwijs aan een vmbo-school (59%). De helft gaat naar het pro (50%). Het havo (21%) en vwo (3%) worden minder vaak door leerlingen uit het vso bezocht.

Leerlingen uit cluster 3 volgen vaker dan gemiddeld lessen in het praktijkonderwijs, leerlingen uit het cluster 4 vaker in het vmbo en havo.

Een vijfde van de vso-scholen (22%) meldt dat leerlingen uit het vo bij hun op de vso-school lessen volgen (meetellen onderwijstijd). Bij de rest (78%) is hiervan geen sprake. Dit gebeurt in cluster 3 even vaak als in cluster 4. De vo-leerlingen zijn vooral afkomstig uit het vmbo (65% van de voorkomende gevallen) en pro (57%).

⁸ *Alle leerlingen een plek: mogelijkheden voor maatwerk in het voortgezet onderwijs*. Ministerie van OCW. September 2016.

Tabel 1-25 Vormen van symbiose vso met vo naar vso-clusters (in procenten, meer antwoorden mogelijk)

	vso-3	vso-4	totaal
Symbiose (vso-leerlingen in vo)	33	33	33
Waarvan in (n=34)**:			
- praktijkonderwijs *	71	15	50
- vmbo *	38	92	59
- havo *	10	39	21
- vwo	0	8	3
Meetellen onderwijstijd (vo-leerlingen in vso)	22	22	22
Waarvan uit (n=23)**:			
- praktijkonderwijs	64	44	57
- vmbo	50	89	65
- havo	21	44	30
- vwo	0	33	13
Totaal abs. (n=100%)	64	40	104

*) Significante verschillen tussen clusters (p<0.05)

**) Als proportie van scholen met symbiose/meetellen onderwijstijd

Volgens 38% van de pro-scholen volgen leerlingen uit het vso onderwijs op hun school (symbiose). De grootste groep op het pro betreft zml-leerlingen (88%). Bij 28% van de voorkomende gevallen gaat het om zmk-leerlingen.

Meetellen van onderwijstijd komt maar in een beperkt aantal gevallen voor: op 3% van de pro-scholen. Het betreft 1 school met leerlingen uit het zmlk en 1 school met leerlingen uit cluster 4 van een andere afdeling dan zmk.

Tabel 1-26 Vormen van symbiose pro met vso (in procenten, meer antwoorden mogelijk)

Symbiose (vso-leerlingen in pro)	38
Waarvan uit (n=25)**:	
- vso cluster 3 – zmlk-afdeling	88
- vso cluster 3 – andere afdeling(en)	8
- vso cluster 4 – zmk-afdeling	28
- vso cluster 4 – andere afdeling(en)	12
Meetellen onderwijstijd (pro-leerlingen in vso)	3
Totaal abs. (n=100%)	66

**) Als proportie van scholen met symbiose/meetellen onderwijstijd

6.3 Samenwerking in het kader van uitstroomprofielen

Vso-scholen in cluster 3 en 4 kunnen in het kader van hun uitstroomprofiel samenwerken met een school voor praktijkonderwijs of overig vo.

Samenwerking vso cluster 3 en pro

Een kwart van de vso-scholen cluster 3 (25%) werkt samen met een school voor praktijkonderwijs bij een (gezamenlijk) onderwijsaanbod of begeleiding van leerlingen in het uitstroomprofiel arbeidsmarkt. De resterende 75% doet dat niet.

Bij het pro werkt 20% van de scholen in het kader van hun uitstroomprofiel arbeidsmarkt samen met een school voor vso cluster 3. Tachtig procent doet dat niet.

Samenwerking vso cluster 4 en pro/overig vo

Een vijfde van de vso-cluster-4-scholen (18%) werkt samen met een school voor praktijkonderwijs. Vier vijfde doet dit niet. Van de pro-scholen zegt 17% met vso cluster 4 samen te werken en 83% juist niet.

Bij het vso heeft de samenwerking met het pro vooral betrekking op het delen van een praktijkwerkplaats (in 5 van de 7 gevallen). Bij het pro vooral op de praktijkwerkplaats en het stagebeleid (respectievelijk in 9 en 8 van de 11 gevallen).

Tabel 1-27 Samenwerking tussen vso cluster 4 en pro* en terrein waarop dit gebeurt (in aantallen, meer antwoorden mogelijk)

	vso-4	pro
Samenwerking	18%	17%
Waarvan (vso-4 n=7, pro n=11):		
Praktijkwerkplaats	5 van 7	9 van 11
Stagebeleid	2 van 7	8 van 11
Stagebank	2 van 7	4 van 11
Anders	3 van 7	2 van 11
Totaal abs. (n=100%)	39	66

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Zeven van iedere tien vso-scholen cluster 4 (69%) werken samen met een school voor overig voortgezet onderwijs en/of mbo bij een (gezamenlijk) onderwijsaanbod voor leerlingen in het uitstroomprofiel vervolgonderwijs. De resterende 31% doet dat (nog) niet.

Er wordt het vaakst samengewerkt met het mbo (in 74% van de gevallen) en het vmbo (48%).

Tabel 1-28 Samenwerking tussen vso cluster 4 en overig vo naar onderwijssectoren waarmee wordt samengewerkt (in procenten, meer antwoorden mogelijk)

Samenwerking	69%
Waarvan (n=27):	
Vmbo	48
Havo	22
Vwo	7
Mbo	74
Totaal abs. (n=100%)	39

6.4 Samenwerking vso-vo bij swv-voorzieningen voor groepen leerlingen

Naast verschillende samenwerkingsvormen op het niveau van scholen is er ook gekeken naar de samenwerking tussen het vso en vo bij voorzieningen in het

samenwerkingsverband. Het gaat daarbij om deelname aan arrangementen voor herintegratie van thuiszitters, het opdc en/of een tijdelijke onderwijsvoorziening zoals rebound, of andere (bovenschoolse) voorzieningen in het samenwerkingsverband in verband met het realiseren van een dekkend voorzieningenaanbod.

Vier van de tien scholen (44%) rapporteren dat zij deelnemen in de ondersteuning bij arrangementen voor herintegratie van thuiszitters. Een derde (32%) neemt deel aan een opdc of onderwijsvoorziening voor observatie, tijdelijke opvang, crisisinterventie, inclusief varianten Herstart- en Op-de-railtrajecten.

Zestien procent participeert in andere (tussen)voorzieningen van het swv-vo. Scholen in cluster 4 doen dat vaker (28%) dan gemiddeld, scholen in cluster 3 juist minder vaak (6%) dan gemiddeld.

Onder deze (tussen)voorzieningen wordt onder meer verstaan: een observatie- en reboundvoorziening in het vso, regionale arrangementen al dan niet samen met jeugdzorg, passend arrangeren vmbo-pro, triadegesprekken bij verzuim, herintegratie voor thuiszitters die in het mbo zijn vastgelopen, Traject-op-Maat-voorziening, tussentijds schakelen richting pro, avondschool voor thuiszitters, Transferium & VSO kort (trajecten), Vastloper in het vmbo, en een ZMOLK-combi-3-milieuvoorziening.

Tabel 1-29 Deelname aan ondersteuning in voorzieningen van het swv-vo naar onderwijssectoren (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
a. arrangementen voor herintegratie van thuiszitters	38	53	44	44
b. opdc/tijdelijke onderwijsvoorziening in samenwerkingsverband-vo	22	33	41	32
c. andere (tussen)voorziening van het samenwerkingsverband-vo	6	28	18	16
totaal abs. (n=100%)	63	40	66	169

*) Significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p < 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

In een ruime meerderheid van de swv's-vo (63% tot 94%) wordt er tussen vso en vo samengewerkt bij maatwerkarrangementen voor individuele vo-leerlingen, arrangementen voor specifieke doelgroepen vo-leerlingen en symbiose waarbij vso-leerlingen het vo bezoeken.

In meer dan de helft (51% tot 59%) van de swv's-vo werken vso en vo samen bij het verzorgen van arrangementen voor herintegratie van thuiszitters, in speciale (tijdelijke) opvang-/ ondersteuningsvoorziening voor diverse doelgroepen in vo-scholen en bij het opdc en/of reboundvoorzieningen. Er is minder vaak samenwerking (respectievelijk 35% en 28%) bij andere (tussen)voorzieningen van het samenwerkingsverband-vo en symbiose/meetellen onderwijstijd waarbij vo-leerlingen een vso-school bezoeken. In het algemeen komt samenwerking van het vo met het vso cluster 4 op bovenstaande terreinen vaker voor dan met het vso cluster 3.

Daarnaast melden swv's-vo anderhalf tot twee keer vaker dan vso-scholen dat het vso betrokken is bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen.

Tabel 1-30 Samenwerking vso-vo naar schooltypen bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen (n=49, in procenten)

	met vso-3	met vso-4	met vso-3/4	geen	weet niet
A. Samenwerking vso/vo bij maatwerkarrangementen voor individuele vo-leerlingen	4	27	63	4	2
B. Samenwerking vso/vo bij arrangementen voor specifieke doelgroepen vo-leerlingen	4	39	29	27	2
C. Speciale (tijdelijke) opvang-/ondersteuningsvoorziening voor diverse doelgroepen in vo-scholen	0	37	16	45	2
D. Symbiose (vso-leerlingen in vo)	8	41	14	33	4
E. Symbiose/meetellen onderwijstijd (vo-leerlingen in vso)	2	16	10	45	27
F. Betrokkenheid vso bij arrangementen herintegratie van thuiszitters	2	27	31	27	14
G. Betrokkenheid van vso bij opdc/rebound in swv-vo	0	43	8	45	4
H. Betrokkenheid van vso bij andere (tussen)voorziening swv-vo	2	20	12	61	4

6.5 Verband met passend onderwijs

Iets minder dan de helft van de vso-scholen (45%) ziet een verband tussen de invoering van passend onderwijs in 2014 en de samenwerking van hun vso-school met het vo op het gebied van arrangementen, symbiose en (bovenschoolse) voorzieningen voor groepen leerlingen. Bij deze groep scholen geeft 12% aan dat de samenwerking op dit terrein dankzij passend onderwijs in gang gezet is of gerealiseerd en meldt 33% dat passend onderwijs het proces dat in al in gang was gezet, heeft versneld. De helft ziet geen verband met passend onderwijs.

Bij de pro-scholen zien we dezelfde verhoudingen in hun antwoorden terug als bij het vso.

Tabel 1-31 Verband tussen invoering passend onderwijs en samenwerking van vso met vo bij arrangementen, symbiose en (bovenschoolse) voorzieningen voor groepen leerlingen naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	vso	pro
Ja, beperkt verband, de samenwerking was al in gang gezet of gerealiseerd voor de invoering van passend onderwijs maar passend onderwijs heeft deze wel versneld	37	26	33	33
Ja, de samenwerking is dankzij de invoering van passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd	10	15	12	7
Nee, geen of nauwelijks verband, de samenwerking was al (grotendeels) voor de invoering van passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd	45	56	49	49
Anders	8	3	6	11
Totaal abs. (n=100%)	49	34	83	55

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

De samenwerking tussen *vso cluster 3* en het vo bij arrangementen, symbiose en (bovenschoolse) voorzieningen heeft volgens 67% van de swv's-vo een (beperkt) verband met de invoering van passend onderwijs. In deze groep swv's-vo vindt 44% dat de samenwerking geheel of voor een deel van de vso-vo-samenwerking dankzij passend onderwijs in gang is gezet of gerealiseerd. Volgens 17% is er geen verband tussen samenwerking en passend onderwijs.

Bij de samenwerking met het *vso cluster 4* meldt 74% dat er een (beperkt) verband met de invoering van passend onderwijs bestaat. In deze groep vindt 55% dat de samenwerking geheel of voor een deel van de vso-vo-samenwerking dankzij passend onderwijs in gang is gezet. Zeventien procent vindt dat er geen verband met passend onderwijs is.

Swv's-vo denken ongeveer even vaak als scholen dat de invoering van passend onderwijs een (beperkt) verband heeft met de samenwerking tussen vso en vo. Maar scholen in cluster 3 en cluster 4 denken vaker dan swv's-vo dat de samenwerking geheel dankzij de invoering van passend onderwijs in gang is gezet/gerealiseerd (respectievelijk 45% en 56% tegen 15% en 38%).

Tabel 1-32 Verband tussen invoering passend onderwijs en samenwerking van vso cluster 3 en 4 met vo bij arrangementen, symbiose en (bovenschoolse) voorzieningen voor groepen leerlingen (in procenten)

	vso-3	vso-4
Ja, beperkt verband, de samenwerking is voor een deel van de vso-vo-samenwerking dankzij passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd, terwijl in andere gevallen dit al eerder gaande was	29	17
Ja, beperkt verband, de samenwerking was al in gang gezet of gerealiseerd voor de invoering van passend onderwijs		
Maar passend onderwijs heeft deze wel versneld	23	19
Ja, de samenwerking is dankzij de invoering van passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd	15	38
Nee, geen of nauwelijks verband, de samenwerking was al (grotendeels) voor invoering van passend onderwijs	17	17
Anders	8	4
Geen samenwerking met vso cluster 3 of 4	8	6
Totaal abs. (n=100%)	48	48

6.6 Beleid en ontwikkelopdrachten van samenwerkingsverbanden

Driekwart van de swv's-vo (75%) geeft aan dat de inzet van het vso op het gebied van arrangementen, symbiose en/of (bovenschoolse) voorzieningen voor (groepen) leerlingen onderdeel is van actieve beleidsvoering en deel van het ondersteuningsplan van het swv-vo. Dit is deels gezamenlijk beleid van het swv-vo én de schoolbesturen (38%) en deels eigen beleid van het swv-vo alleen (36%). Vijftien procent van de swv's-vo voert op dit terrein geen actief beleid maar 9% in deze groep rapporteert dat het op de agenda staat of dat het in het volgende ondersteuningsplan wordt opgenomen. Tot slot meldt 1% het niet te weten en 8% antwoordt iets anders.

De belangrijkste ontwikkelopdrachten op het gebied van arrangementen, symbiose en/of (bovenschoolse) voorzieningen voor (groepen) leerlingen worden beschreven door 46 swv's-vo (zie Bijlage 3, tabel C). Hiervan geven er vier aan dat dergelijke opdrachten (nog) niet concreet op de agenda staan, terwijl één swv-vo verwijst naar het eigen ondersteuningsplan. Twee antwoorden zijn als 'onduidelijk' gecategoriseerd, omdat zij geen informatie over ontwikkelopdrachten bevatten.

Op het gebied van ontwikkelopdrachten voor arrangementen, symbiose en (bovenschoolse) voorzieningen voor (groepen) leerlingen wordt door swv's-vo vooral genoemd het intensiveren van samenwerking (43%), waaronder met jeugdzorg(aanbieders) en jeugdhulpverlening. Daarnaast noemt 37% het opzetten, uitbreiden en verbeteren van allerlei voorzieningen zoals thuisnabij, tussenvoorzieningen of de ondersteuningsstructuur. Ook het bedienen van diverse doelgroepen (37%) zoals zmlk-ers, LVG-plus leerlingen, leerlingen met ASS/behoefte aan meer structuur, en het voorkomen, terugdringen en re-integreren van thuiszitters, wordt genoemd. Daarnaast denken swv's-vo aan het vormgeven van arrangementen en trajecten (22%) en het behoud, gebruik en uitwisseling van expertise (20%).

Van de in de vraag genoemde ontwikkelopdrachten ligt de nadruk dus vooral op voorzieningen en arrangementen, symbiose krijgt wat minder aandacht.

6.7 Knelpunten samenwerking vso-vo

Vier op de tien scholen (40%) ervaren knelpunten bij de samenwerking tussen vso en vo op het gebied van arrangementen, symbiose en (bovenschoolse) voorzieningen voor groepen leerlingen. De helft (48%) echter ervaart ze niet. Elf procent weet het niet.

Tabel 1-33 Knelpunten bij samenwerking vso/vo bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Ja	38	53	34	40
Nee	51	41	51	48
Weet niet	11	6	15	11
Totaal abs. (n=100%)	45	32	47	124

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

De antwoorden op de open vraag om het belangrijkste knelpunt te omschrijven is gecategoriseerd en in de volgende tabel voor de scholen weergegeven. Het belangrijkste knelpunt betreft (voor beide onderwijssectoren) de wet- en regelgeving en de bekostiging die hiermee is gemoeid (38%). De bestuurlijke inrichting/samenwerking tussen vso en vo wordt door 22% als knelpunt genoemd en problemen rondom één verbindende inhoudelijke visie door 10%. In Bijlage 3 zijn deze typen knelpunten nader toegelicht.

Tabel 1-34 Belangrijkste knelpunten bij samenwerking vso-vo voor uitvoering bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen naar onderwijssectoren* (in aantallen (pro) en procenten)

	vso	pro	totaal
Problemen voortkomend uit wet- en regelgeving/bekostiging	35%	7	38%
Bestuurlijke inrichting/samenwerking met onderwijspartners	27%	2	22%
Problemen met één verbindende inhoudelijke visie	6%	3	10%
Financiële problemen	3%	2	6%
Spreiding/thuisnabijheid	3%	1	4%
Onderwijskundige problemen	6%		4%
Organisatorische problemen	3%		2%
Huisvestingsvragen	3%		2%
Meningen/weerstand bij personeel	3%		2%
Oordeel van de Inspectie van het Onderwijs	3%		2%
Andere knelpunten	8%	1	8%
Totaal abs. (n=100%)	34	16	50

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

In 35% van de swv's-vo waar vo-scholen met vso cluster 3 samenwerken op het gebied van arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen, worden knelpunten ervaren bij de samenwerking tussen het vso en vo-scholen. Bij de samenwerking tussen vo en vso cluster 4 op schoolniveau geldt dat voor 44% van de

swv's-vo. Bij de samenwerking met vso-3 en vso-4 in bovenschoolse voorzieningen zijn de percentages knelpunten met respectievelijk 7 en 25% lager. Opgeteld ervaart 54% van de 46 swv's-vo knelpunten in een of meer van de samenwerkings-relaties tussen vo-scholen en bovenschoolse voorzieningen enerzijds en vso-3 en -4 anderzijds. De resterende 46% ervaart geen problemen.

Tabel 1-35 Knelpunten bij samenwerking bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen (in procenten)

	weet			n
	ja	nee	niet *(=100%)	
A. Samenwerking vo-scholen met vso-3	35	65	5	37
B. Samenwerking vo-scholen met vso-4	44	40	16	45
C. Samenwerking bovenschoolse voorzieningen swv met vso-3	7	72	21	29
D. Samenwerking bovenschoolse voorzieningen swv met vso-4	25	63	13	40

*) alleen swv's-vo met samenwerkingsrelatie vso-vo en vso-swv

De 25 swv's-vo (54% van de 46) met gerapporteerde knelpunten hebben hierop een toelichting gegeven. Het betreft knelpunten die zich in belangrijke mate voordoen. Hun antwoorden zijn gecategoriseerd en in de volgende tabel samengevat. Daaruit blijkt dat problemen met de bekostiging/financiën (20%), terugplaatsing van leerlingen vanuit het vso of een boven-schoolse voorziening naar het reguliere vo (16%), en onduidelijkheid over mogelijkheden of ervaren beperkingen volgens de huidige wet- en regelgeving (16%) de top drie vormen, gevolgd door thuisnabijheid en toezicht door de Inspectie van het Onderwijs (met elk 12%).

De drie meest gerapporteerde knelpunten van de swv's-vo hebben er één gemeen met de top drie van scholen: wet- en regelgeving.

Tabel 1-36 Knelpunten die in zich in belangrijke mate voordoen bij samenwerking vso-vo bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen (n=25, in procenten, meer antwoorden mogelijk)

Financiën/bekostiging	20
Terugplaatsing leerlingen vso/bovenschoolse voorziening in vo	16
Wet- en regelgeving	16
Thuisnabijheid	12
Toezicht door de Inspectie van het onderwijs	12
Rechtspositie personeel vso-vo, cao	8
Huisvesting	8
Rolopvatting van vo-schoolbesturen in passend onderwijs	8
Denominatie	8
Leerstof inhoudelijke mismatch vso-vo	8
Criteria voor toelating tot vso	8
Andere knelpunten	24

6.8 Ondersteuningsbehoefte

Een vijfde van de scholen (19%) heeft (op termijn) behoefte aan ondersteuning bij de ontwikkeling of realisatie van samenwerkingsinitiatieven vso/vo op het gebied

arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen. De helft weet het op dit moment nog niet en 37% heeft geen behoefte.

Tabel 1-37 Ondersteuningsbehoefte bij samenwerking bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen naar onderwijssectoren* en swv's-vo (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal	swv-vo
Op dit moment behoefte aan ondersteuning	7	10	0	5	9
Naar verwachting op termijn behoefte aan ondersteuning	18	10	12	14	19
Nu niet in te schatten	39	45	49	45	55
Geen behoefte	36	35	38	37	17
Totaal abs. (n=100%)	61	40	65	166	47

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Vijftien van de 23 vso-scholen die behoefte hebben aan ondersteuning op dit terrein, motiveren hun ondersteuningsbehoefte vooral op het gebied van wet- en regelgeving en implementatie. De toelichting van 4 pro-scholen is divers (zie Bijlage 3).

Samenwerkingsverbanden vo

Ruim een kwart van de swv's-vo (28%) heeft (op termijn) behoefte aan ondersteuning bij de samenwerking van het vso met het vo op het gebied van arrangementen en symbiose op scholen en/of (bovenschoolse) voorzieningen voor (groepen) leerlingen. Voor 55% is dat nog onduidelijk en bij 17% is er geen behoefte aan ondersteuning.

Swv's-vo hebben vaker dan scholen (op termijn) behoefte aan ondersteuning, scholen spreken vaker uit (37%) geen behoefte te hebben.

Er bestaat volgens acht van de tien swv's-vo met behoefte aan ondersteuning, vooral behoefte aan inzicht in wet- en regelgeving, juridische toetsing aan onderwijswetgeving en financiën, en hoe kleinere vso- of gebundelde vso-voorzieningen qua exploitatie gehandhaafd kunnen worden. Eén swv-vo zoekt antwoord op de vragen hoe vanuit de verantwoordelijkheid van een dekkend aanbod de rol van het swv-vo, de individuele schoolbesturen en gemeente zich tot elkaar verhouden. Daarnaast is er behoefte aan voorbeelden van good practise, meer kennisdeling van het vso binnen het swv-vo en procesbegeleiding bij implementatie.

6.9 Toekomstverwachting over samenwerking vso-vo

Een meerderheid van de scholen (67%) verwacht voor de komende 2 tot 5 jaar een toename in de samenwerking tussen vso en vo bij het verzorgen van maatwerk- en groepsarrangementen voor vo-leerlingen. De helft voorziet ook een toename in symbiosetrajecten (50%) en in de samenwerking bij (bovenschoolse) voorzieningen voor (groepen) leerlingen (47%). Zij zijn iets meer verdeeld over de samenwerking bij speciale klassen voor groepen leerlingen (44% ziet een toename, 24% een stabilisering en 28% weet het niet). Het meetellen van onderwijstijd (vo-leerlingen in vso) is een groter vraagteken: 48% weet het niet en 30% ziet een toename in de samenwerking tussen vso en vo op dit gebied. In het algemeen verwachten weinig scholen (1% tot 4%) een afname in de samenwerking op deze terreinen.

Er treden geen verschillen op tussen onderwijssectoren (en clusters) voor wat betreft hun toekomstverwachtingen.

Tabel 1-38 Oordeel over toekomstige samenwerking tussen vso en vo bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen (in procenten)

	blijft				n
	neemt af	hetzelfde	neemt toe	weet niet (=100%)	
A. Maatwerk- en groepsarrangementen	1	21	67	12	146
B. Speciale klassen voor groepen leerlingen	4	24	44	28	123
C. (bovenschoolse) voorzieningen voor (groepen) leerlingen	4	23	47	27	128
D. Symbiose (vso-leerlingen in vo)	2	27	50	20	137
E. Meetellen onderwijstijd (vo-leerlingen in vso)	3	19	30	48	118

Samenwerkingsverbanden vo

Een ruime meerderheid van de swv's-vo (66% tot 86%) verwacht voor de komende 2 tot 5 jaar een toename in de samenwerking tussen het vso en vo op het gebied van maatwerk-arrangementen voor individuele vo-leerlingen, arrangementen voor specifieke doelgroepen vo-leerlingen, arrangementen voor herintegratie van thuiszitters, en symbiose waarbij vso-leerlingen het vo bezoeken). De helft verwacht ook dat er meer symbiose/meetellen onderwijstijd zal optreden en de betrokkenheid met andere (tussen)voorzieningen van het samenwerkingsverband-vo zal toenemen.

Over de betrokkenheid van het vso bij het opdc en/of reboundvoorzieningen en bij de speciale (tijdelijke) opvang-/ondersteuningsvoorzieningen voor diverse doelgroepen in vo-scholen zijn de swv's-vo het sterkst verdeeld.

In het algemeen voorziet maximaal 6% van de swv's-vo een afname in de betrokkenheid van het vso bij de arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen; bij de scholen is dat maximaal 4%.

Minimaal de helft van de swv's-vo en scholen verwacht een toename in samenwerking tussen vso en vo bij maatwerkarrangementen voor individuele leerlingen en groepen leerlingen, en symbiose.

Tabel 1-39 Oordeel over toekomstige samenwerking tussen vso en vo bij arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen (in procenten)

	blijft				n
	neemt af	hetzelfde	neemt toe	weet niet *(=100%)	
A. Samenwerking vso/vo bij maatwerkarrangementen voor individuele vo-leerlingen	4	9	82	4	45
B. Samenwerking vso/vo bij arrangementen voor specifieke doelgroepen vo-leerlingen	2	7	86	5	44
C. Speciale (tijdelijke) opvang-/ondersteuningsvoorziening voor diverse doelgroepen in vo-scholen	0	34	45	21	47
D. Symbiose (vso-leerlingen in vo)	0	23	66	11	44
E. Symbiose/meetellen onderwijstijd (vo-leerlingen in vso)	0	12	51	37	41

F. Betrokkenheid vso bij arrangementen herintegratie van thuiszitters	2	14	70	14	43
G. Betrokkenheid van vso bij opdc/rebound in swv-vo	5	39	39	17	41
H. Betrokkenheid van vso bij andere (tussen)voorziening swv-vo	6	20	51	23	35

*) alleen swv's-vo met samenwerkingsrelatie vso-vo en vso-swv

7. Samenwerking vso en vo bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning voor vo-scholen

In het derde thema van het online-onderzoek staan we uitgebreid stil bij de inzet van diagnostische expertise, preventie en lichte ondersteuning door vso- en pro-scholen in het overige vo. Deze vormen van ondersteuning kunnen op verzoek van het swv-vo en op verzoek van de betrokken vo-scholen worden ingezet. Onderwerpen die we belichten zijn: de inzet van diagnostische expertise bij toelaatbaarheidsverklaringen (tlv's) en de bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van leerlingen, het bevorderen van vroegsignalering en de deskundigheid van leraren, advies, consultatie en begeleiding van leraren, co-teaching, en advies en begeleiding van vo-leerlingen.

Naast de vormen van inzet gaan we tevens in op het verband met passend onderwijs, knelpunten, ondersteuningsbehoefte, beleid en ontwikkelopdrachten van het swv-vo, en toekomstverwachtingen op dit gebied.

7.1 Inzet diagnostische expertise op verzoek van swv en vo-scholen

Een derde van de vso- en pro-scholen (32%) rapporteert dat hun expertise door het swv-vo in de meeste tot alle gevallen wordt ingezet bij onderzoek in het kader van tlv's. Bij 32% gebeurt dit incidenteel en bij 33% van de scholen gebeurt dit helemaal niet.

Tabel 1-40 Inzet diagnostische expertise van vso en pro door het samenwerkingsverband-vo bij onderzoek in het kader van tlv's naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Ja, in meeste tot alle gevallen	30	28	37	32
Ja, in incidentele gevallen	34	28	32	32
Nee	33	45	25	33
Weet niet	3	0	6	4
Totaal abs. (n=100%)	61	40	65	166

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Een derde van de vso-scholen (34%) werkt op dit gebied samen met het pro. Een meerderheid van de pro-scholen (53%) werkt in voorkomende gevallen samen met het vso, het vaakst met beide clusters (44%).

Tabel 1-41 Samenwerkingspartner (pro en vso) bij inzet diagnostische expertise door het samenwerkingsverband-vo bij onderzoek in het kader van tlvs naar onderwijssectoren (in procenten)

	vso-3	vso-4	vso	pro
pro	35	32	34	-
vso-3	-	-	-	2
vso-4	-	-	-	7
vso-3 en vso-4	-	-	-	44
Totaal abs. (n=100%)	40	22	62	46

Vso- en pro-scholen zetten op verzoek van het swv-vo hun diagnostische expertise ook in bij de bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van leerlingen in vo-scholen (pro en overig vo). Dit gebeurt bij 63% van de scholen, vaker in incidentele gevallen (48%) dan in de meeste of alle gevallen (15%). Dertig procent doet dit niet.

Ook scholen voor vmbo, havo of vwo kunnen het vso en pro verzoeken diagnostische expertise te leveren bij de bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van hun leerlingen. Dit gebeurt volgens 52% van de vso- en pro-scholen merendeels op incidentele basis (45%). Minder dan helft van de vso- en pro-scholen (42%) biedt in dit kader geen diagnostische expertise voor vo-scholen aan.

Tabel 1-42 Inzet diagnostische expertise in swv-vo en op vo-scholen bij bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van vo-leerlingen naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Inzet op verzoek van swv-vo				
In meeste tot alle gevallen	10	8	25	15
In incidentele gevallen	49	50	45	48
Nee	36	38	20	30
Weet niet	5	5	9	7
Inzet op verzoek van vo-scholen				
In meeste tot alle gevallen	5	8	8	7
In incidentele gevallen	38	35	58	45
Nee	51	53	28	42
Weet niet	7	5	6	6
Totaal abs. (n=100%)	61	40	64	165

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Bij de bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van vo-leerlingen werkt 17% van de vso-scholen samen met het pro als het gaat om inzet van diagnostische expertise op verzoek van het swv-vo en 24% als ze door vo-scholen worden benaderd. Het pro werkt in 53% van de gevallen samen met het vso bij inzet op verzoek van het swv-vo en in 41% van de gevallen bij inzet op verzoek van vo-scholen.

Tabel 1-43 Samenwerkingspartner (pro en vso) bij bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van vo-leerlingen naar onderwijssectoren (in procenten)

	vso-3	vso-4	vso	pro
samenwerkingspartner bij inzet in swv-vo				
pro	39	17	17	-
vso-3	-	-	-	4
vso-4	-	-	-	7
vso-3 en vso-4	-	-	-	42
Totaal abs. (n=100%)	36	23	59	45
samenwerkingspartner bij inzet op vo-scholen				
pro	54	24	24	-
vso-3	-	-	-	5
vso-4	-	-	-	5
vso-3 en vso-4	-	-	-	31
Totaal abs. (n=100%)	26	17	43	42

Samenwerkingsverbanden vo

Een ruime meerderheid van de swv's-vo (83%) maakt gebruik van de diagnostische expertise van vso cluster 3 en 4 bij de bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van vo-leerlingen. Dit gebeurt merendeels op incidentele basis (60%).

De inzet van diagnostische expertise van het vso bij onderzoek in het kader van tlv's gebeurt in circa een derde van de swv's-vo in de meeste tot alle gevallen. In circa de helft wordt de expertise van het vso voor dit doeleinde incidenteel ingezet. In 19% van de swv's-vo wordt geen gebruikgemaakt van de diagnostische expertise van vso-3 en vso-4 bij onderzoek in het kader van tlv's.

In vergelijking met scholen rapporteren swv-vo's vaker dan de vso-/pro-scholen structurele inzet van het vso bij de bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften leerlingen in vo-scholen (volgens 23% van de swv's-vo tegen 15% van de scholen). De percentages structurele inzet van het vso bij onderzoek in het kader van tlv's van de swv's-vo en vso-scholen komen met elkaar overeen (elke door circa een derde genoemd).

Tabel 1-44 Gebruik in swv's-vo van diagnostische expertise van vso cluster 3 en 4 bij respectievelijk bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften leerlingen in vo-scholen en onderzoek in het kader van tlv's (n=47, in procenten)

	van vso-3	van vso-4
Bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften leerlingen in vo-scholen		
Ja, in meeste tot alle gevallen	23	23
Ja, in incidentele gevallen	60	60
Nee	17	17
Bij onderzoek in het kader van tlv's		
Ja, in meeste tot alle gevallen	32	36

Ja, in incidentele gevallen	49	45
Nee	19	19
Totaal abs. (n=100%)	47	47

7.2 Uitvoering van andere vormen van preventie en lichte ondersteuning

Naast de inzet van diagnostische expertise bieden vso- en pro-scholen ook andere vormen van ondersteuning bij preventie en lichte ondersteuning aan. Voor vier gebieden van preventie en lichte ondersteuning is bij vso-scholen nagegaan of zij hierop in het afgelopen jaar activiteiten hebben ontplooid en voor welke onderwijssectoren in het vo dat is gedaan. De vaakst uitgevoerd activiteit door het vso (34%) betreft de ondersteuning van leraren in het vo door advies, consultatie en begeleiding. Advies en begeleiding van leerlingen/ouders en het bevorderen van vroegsignalering/deskundigheid van leraren wordt door elk door circa een kwart aangeboden. Co-teaching met leraren wordt door 16% genoemd.

Zes van iedere tien vso-scholen (59%) hebben het afgelopen jaar op geen van deze vier thema's activiteiten in het vo verricht. De resterende 41% heeft dat wel gedaan waarvan 18% op 3 of 4 terreinen. Er is geen statistisch significant verschil tussen cluster 3 en 4 in de mate waarin zij actief zijn.

Waar er ondersteuning op deze vier deelgebieden wordt geboden vindt deze vooral in het pro en in iets mindere mate het vmbo plaats.

Tabel 1-45 Activiteiten op het gebied van preventie en lichte ondersteuning verricht door de vso-locatie in het afgelopen jaar naar onderwijssectoren waar activiteiten zijn uitgevoerd (in procenten, meer antwoorden over onderwijssectoren per item mogelijk, n=101)

	niet uit-gevoerd	uit-gevoerd	waarvan in			
			pro	vmbo	havo	vwo
A. Bevorderen vroegsignalering/deskundigheid leraren in vo m.b.t. Leerlingen met speciale onderwijsbehoeften	77	23	18	11	8	5
B. Advies, consultatie en begeleiding leraren in vo	66	34	22	20	14	6
C. Co-teaching met leraren in het vo	84	16	10	8	5	3
D. Advies en begeleiding leerlingen/ouders in vo	73	27	17	14	10	5

Bij pro-scholen is voor dezelfde deelgebieden vastgesteld in welke mate zij met het vso samenwerken in de ondersteuning van vo-scholen. Hierbij is gebruikgemaakt van een vijfpuntsschaal. De schaal varieert van 1'niet' tot in 5'zeer hoge mate'. De tussenliggende punten zijn in de vragenlijst niet gelabeld.

Op de co-teaching met leraren in het vo (1,2) na scoren de resterende drie deelgebieden met 1,6 even hoog. De scores op alle vier deelgebieden liggen voor het pro dicht bij 1 wat inhoudt dat zij weinig activiteiten in het vo in samenwerking met het vso ontplooiën. Tussen 2% en 6% van de pro-scholen heeft de items een score van 4 gegeven; er is geen 5 gescoord.

Het aandeel pro-scholen dat op alle vier deelgebieden met 'niet' heeft geantwoord

bedraagt 48%. Aan de andere kant van dit spectrum heeft 13% van de pro-scholen geen enkele keer met 'niet' geantwoord.

Tabel 1-46 Mate waarin pro-locatie met vso samenwerkt om scholen in het swv-vo te ondersteunen op het gebied van preventie en lichte ondersteuning (uitgedrukt in gemiddelde schaalscores (schaal 1-5), n=64)

	score
A. Bevorderen vroegsignalering/deskundigheid leraren in vo m.b.t. Leerlingen met speciale onderwijsbehoeften	1,6
B. Advies, consultatie en begeleiding leraren in vo	1,6
C. Co-teaching met leraren in het vo	1,2
D. Advies en begeleiding leerlingen/ouders in vo	1,6

Samenwerkingsverbanden vo

In circa 60% van de swv's-vo wordt er volgens de directeuren van het swv-vo tussen vso en vo samengewerkt als het gaat om de inzet van het vso bij: advies, consultatie en begeleiding van leraren in het vo; het bevorderen van vroegsignalering/deskundigheid van leraren m.b.t. leerlingen met speciale onderwijsbehoeften; en bij het verstrekken van advies en begeleiding van leerlingen(/ouders) in het vo.

In de helft van de swv's-vo (48%) is er sprake van een bundeling van expertise van het vso en het vo ten behoeve van ondersteuning en professionalisering van onderwijspersoneel, terwijl in 17% van de swv's-vo het vso samenwerkt bij de co-teaching met leraren.

In het algemeen komt de samenwerking met het vso cluster 4 op bovenstaande terreinen vaker voor dan met het vso cluster 3.

Swv's-vo rapporteren aanmerkelijk vaker dan vso-scholen dat er wordt samengewerkt tussen vso en vo op de volgende terreinen: inzet van het vso bij het bevorderen van vroegsignalering/ deskundigheid van leraren (respectievelijk 58% tegen 23%), inzet van vso bij advies, consultatie en begeleiding van leraren in het vo (62% en 34%), en inzet van het vso bij advies en begeleiding van leerlingen/ouders in het vo (57% en 27%).

Tabel 1-47 Samenwerking tussen vso en vo bij preventie en lichte ondersteuning (n=47, in procenten)

	met vso-3	met vso-4	met vso-3/4	geen	weet niet
A. Inzet vso bij bevorderen vroegsignalering/deskundigheid van leraren in het vo m.b.t. Leerlingen met speciale onderwijsbehoeften	2	13	43	34	9
B. Inzet vso bij advies, consultatie en begeleiding leraren in het vo	2	15	45	30	9
C. Inzet vso bij co-teaching met leraren in het vo	2	9	6	53	30
D. Inzet vso bij advies en begeleiding van leerlingen/ouders in het vo	4	19	34	21	21
E. Bundeling expertise vso en vo t.b.v. Ondersteuning/ professionalisering	2	9	38	32	19

7.3 Financiering van vso bij activiteiten op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning

De financiering van vso-scholen die activiteiten verrichten op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning, komt volgens 40% van de respondenten (vso-scholen) alleen van het swv-vo. Een kwart (26%) meldt dat swv-vo en vo-scholen samen de inzet van het vso financieren en 34% weet het niet.

7.4 Verband met passend onderwijs

Volgens 48% van de scholen bestaat er een (beperkt) verband tussen de invoering van passend onderwijs in 2014 en de vormen van samenwerking van vso met het vo op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning: 10% vindt de samenwerking dankzij passend onderwijs is gerealiseerd en 38% dat passend onderwijs het reeds ingezette proces heeft versneld. Volgens 45% is er geen verband met de invoering van passend onderwijs.

Er is tussen de onderwijssectoren geen statistisch significant verschil in oordeel over dit thema.

Tabel 1-48 Verband tussen invoering passend onderwijs en samenwerking van vso met vo bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Ja, beperkt verband, de samenwerking was al in gang gezet of gerealiseerd voor de invoering van passend onderwijs maar passend onderwijs heeft deze wel versneld	40	38	35	38
Ja, de samenwerking is dankzij de invoering van passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd	9	24	2	10
Nee, geen of nauwelijks verband, de samenwerking was al (grotendeels) voor de invoering van passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd	44	34	52	45
Anders	7	3	11	8
Totaal abs. (n=100%)	45	29	46	120

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

De samenwerking tussen vso cluster 3 en het vo bij diagnostische expertise, preventie en lichte ondersteuning heeft volgens 66% een (beperkt) verband met de invoering van passend onderwijs. In deze groep samenwerkingsverbanden vindt 53% dat de samenwerking geheel of in sommige gevallen dankzij passend onderwijs in gang is gezet of gerealiseerd. Volgens 17% is er geen verband tussen samenwerking en passend onderwijs.

Bij de samenwerking met het vso cluster 4 meldt 68% dat er een (beperkt) verband met de invoering van passend onderwijs bestaat. In deze groep vindt 47% dat de samenwerking geheel of in sommige gevallen dankzij passend onderwijs in gang is gezet. Vijftien procent vindt dat er geen verband met passend onderwijs is.

Swv's-vo denken vaker dan scholen in cluster 3 dat er een (beperkt) verband bestaat tussen de invoering van passend onderwijs en samenwerking tussen vso cluster 3 en vo (66% tegen 49%). Voor wat betreft de samenwerking tussen cluster 4 en vo rapporteren swv's-vo iets vaker dan vso-4-scholen een verband met passend onderwijs (68% tegen 62%). Ruim twee keer zoveel vso-scholen in beide clusters dan swv's-vo vinden dat er geen verband met passend onderwijs bestaat.

Tabel 1-49 Verband tussen invoering passend onderwijs en samenwerking van vso cluster 3 en 4 met vo bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning (in procenten)

	vso-3	vso-4
Ja, beperkt verband, de samenwerking is in sommige gevallen dankzij passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd, terwijl in andere gevallen dit al eerder gaande was	30	21
Ja, beperkt verband, de samenwerking was al in gang gezet of gerealiseerd voor de invoering van passend onderwijs maar passend onderwijs heeft deze wel versneld	13	21
Ja, samenwerking is dankzij invoering van passend onderwijs in gang gezet of gerealiseerd	23	26
Nee, geen of nauwelijks verband, samenwerking was al (grotendeels) voor invoering van passend onderwijs	17	15
Anders	15	13
Geen samenwerking met vso cluster 3 of 4	2	4
Totaal abs. (n=100%)	47	47

7.5 Beleid en ontwikkelopdrachten van swv's-vo

Twee derde van de swv's-vo (66%) geeft aan dat de inzet van het vso op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning deel uitmaakt van actief beleid en onderdeel is van het ondersteuningsplan. Dit is in de meeste swv's-vo gezamenlijk beleid van het swv-vo en de schoolbesturen (45%) en in een kleiner deel van de swv's-vo alleen beleid van het swv-vo (21%). Zeventien procent voert op dit terrein geen actief beleid maar 11% in deze groep rapporteert dat het op de agenda staat of dat het in het volgende ondersteuningsplan wordt opgenomen. Tot slot meldt 4% het niet te weten en 13% meldt iets anders.

Uit de toelichting (zie Bijlage 4) blijkt dat ontwikkelopdrachten op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning bij drie swv's worden overwogen of mogelijk zullen worden overwogen, dat bij drie andere swv's-vo ontwikkelopdrachten op de agenda staan, waarbij de meer concrete omschrijvingen betrekking hebben op behoud van expertise en samenwerking met jeugdhulp. Uit de antwoorden van overige vijf swv's-vo komt naar voren dat zij dit terrein vooralsnog voldoende in hun huidige praktijk gedekt vinden.

7.6 Knelpunten samenwerking vso-vo

Een vijfde van de scholen (21%) heeft knelpunten ervaren bij de samenwerking met het vo of het vso op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning. De helft heeft geen knelpunten gehad (53%) en 26% weet het niet.

Vso-scholen in beide clusters ervaren vaker dan gemiddeld knelpunten (32% en 29% voor respectievelijk cluster 3 en 4 tegen 21%). Pro-scholen melden beduidend minder vaak (7%) knelpunten.

Tabel 1-50Belangrijkste knelpunten bij samenwerking met vso/vo op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning naar onderwijssectoren (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Ja	32	29	7	21
Nee	39	50	66	53
Weet niet	29	21	27	26
Totaal abs. (n=100%)	38	28	44	110

De belangrijkste knelpunten hebben volgens de 22 scholen vooral te maken met de bestuurlijke inrichting/samenwerking tussen onderwijspartners (32%) (scholen die 'elkaar niet vinden' of 'scholen die het zelf willen doen') en problemen rond financiering (27%) (door schoolbestuur of het samenwerkingsverband). Andere knelpunten worden minder vaak genoemd.

Tabel 1-51Belangrijkste knelpunten bij samenwerking met vso/vo op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning naar onderwijssectoren* (in aantallen en procenten)

	vso	pro	totaal
Bestuurlijke inrichting/samenwerking met onderwijspartners	5	2	32%
Financiële problemen	6		27%
Spreiding/thuisnabijheid	1	1	9%
Onderwijskundige problemen	2		9%
Organisatorische problemen	1		5%
Problemen met één verbindende inhoudelijke visie	1		5%
Andere knelpunten	3		14%
Totaal abs. (n=100%)	19	3	22

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

In 17% van de swv's-vo worden knelpunten ervaren bij de samenwerking tussen het vso cluster 3 en cluster 4 en vo op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning. Zes van de tien (61%) ervaren geen knelpunten en 19% weet het niet. In een toelichting op de knelpunten bij zeven swv's-vo melden er twee dat deze betrekking hebben op de (nieuwe) rol en positie van ambulant ondersteuners sinds de invoering van passend onderwijs:

“Onduidelijkheid over wie de inzet van ambulant ondersteuners inhoudelijk aanstuurt (vso, swv-vo of vo-scholen)”;

“Positie en rol voormalig ambulant begeleiders vanuit lgf: in dienst bij de vso-besturen, maar werken in opdracht van het swv-vo binnen de reguliere vo-scholen waardoor zij naar hun oordeel tussen wal en schip vallen. Daarmee gepaard probleem is het op peil houden van de 'vso-deskundigheid’”.

Daarnaast constateert een swv-vo een gebrek aan observatieplaatsen waaraan scholen niet vanzelfsprekend meewerken en een swv-vo dat afstemming tussen alle partijen door

financiering en wet- en regelgeving soms de mogelijkheden beperkt. Ook meldt een swv-vo dat de belangrijkste hobbel de financiering van maatwerktrajecten is, dat zich uit in discussies over de bekostigingscategorieën. Er treden dan verschillen tussen vo-scholen op in het aantal begeleiders dat uit het vso wordt toegelaten. Een swv-vo beklagt zich over reguliere vo-scholen die niet investeren in adequate expertise-ontwikkeling waardoor deze scholen bepaalde groepen leerlingen niet toelaten of behouden. Een swv-vo tot slot meldt dat de vraag vanuit vo-scholen soms niet scherp genoeg is gedefinieerd en het aanbod van het vso daarop niet altijd matcht.

7.7 Ondersteuningsbehoefte

Een kleine groep vso- en pro-scholen (8%) heeft (op termijn) behoefte aan ondersteuning bij de ontwikkeling of realisatie van samenwerkingsinitiatieven op het gebied van preventie en lichte ondersteuning voor vo-scholen. De helft weet het op dit moment nog niet en 42% heeft geen behoefte aan ondersteuning. In Bijlage 4 is een toelichting op de ondersteuningsbehoefte opgenomen.

Tabel 1-52 Ondersteuningsbehoefte bij samenwerking vo-scholen/vso en/of met swv-vo op het gebied van preventie en lichte ondersteuning naar onderwijssectoren* (in procenten)

	vso-3	vso-4	pro	totaal
Op dit moment behoefte aan ondersteuning	2	0	3	2
Naar verwachting op termijn behoefte aan ondersteuning	12	8	0	6
Nu niet in te schatten	45	53	53	50
Geen behoefte	42	40	44	42
Totaal abs. (n=100%)	60	40	64	164

*) Geen significante verschillen tussen onderwijssectoren ($p > 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

Er is thans een geringe behoefte aan ondersteuning onder swv's-vo op het gebied van samenwerking tussen vso en vo bij preventie en lichte ondersteuning. Elf procent zou dit op termijn willen ontvangen. Voor 49% is het op dit moment niet duidelijk en bij 40% bestaat er nu en in de toekomst geen behoefte.

De behoefte bestaat volgens twee swv's-vo uit expertise en goede praktijkvoorbeelden, en ondersteuning op het snijvlak onderwijs en jeugdzorg en bij de aanpak van verzuim.

7.8 Toekomstverwachting over samenwerking

Scholen – met name vso-scholen – zien voor de komende 2 tot 5 jaar de samenwerking met het vo toenemen op het gebied van preventie en lichte ondersteuning voor vo-scholen. Dat geldt (volgens circa de helft) in het bijzonder voor de volgende vier thema's: het bevorderen van vroegsignalering en deskundigheid van leraren m.b.t. leerlingen met speciale onderwijsbehoeften; ondersteuning door advies, consultatie en begeleiding van leraren; en de bundeling van de expertise van het vso en pro én die van vso en overige vo ten behoeve van de ondersteuning en professionalisering van pro-scholen en overige vo-scholen.

Vier van de tien vso-scholen (41%) verwachten een toename in de samenwerking bij de ondersteuning van leerlingen en ouders door advies en begeleiding. Scholen zijn sterk verdeeld bij het thema co-teaching met leraren waar 39% het niet weet, 32% een toename ziet en 30% denkt dat de samenwerking ongewijzigd blijft. Een enkeling (1%-2%) voorspelt afnemende samenwerking op enkele deelgebieden van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning.

Tabel 1-53 Oordeel vso-scholen over toekomstige samenwerking met pro/overig vo op het gebied van preventie en lichte ondersteuning voor vo-scholen (in procenten, n=101)

	neemt af	blijft hetzelfde	neemt toe	weet niet
A. Bevorderen vroegsignalering/deskundigheid van leraren m.b.t. Leerlingen met speciale onderwijsbehoeften *	0	24	50	27
B. Advies, consultatie en begeleiding leraren	1	24	51	24
C. Co-teaching met leraren *	0	30	32	39
D. Advies en begeleiding van leerlingen/ouders	2	29	41	29
E. Bundeling van expertise van vso en pro ten behoeve van ondersteuning en professionalisering van vo-scholen	0	19	53	28
F. Bundeling van expertise van vso en overig vo ten behoeve van ondersteuning en professionalisering	0	21	51	28

*) Significante verschillen tussen vso en pro in Tabel 1-54 ($p < 0.05$)

Bij de pro-scholen is voor elk van de vijf deelgebieden minder dan de helft van oordeel dat er in de komende 2-5 jaar meer wordt samengewerkt met het vso. Deze cijfers zijn in het algemeen lager dan bij het vso. Bij de twee thema's 'het bevorderen van vroegsignalering en deskundigheid van leraren' en 'co-teaching met leraren' zijn de verschillen met het vso zelfs statistisch significant.

Veertig tot 50% denkt dat de samenwerking met het vso bij de deskundigheidsbevordering van leraren, ondersteuning van leerlingen en ouders door advies en begeleiding en co-teaching met leraren hetzelfde blijft. Ruim 40% voorziet meer samenwerking met het vso bij de bundeling van expertise van vso en pro ten behoeve van ondersteuning en professionalisering van vo-scholen. Twee tot drie procent van de pro-scholen ziet de toekomstige samenwerking met het vso afnemen.

Tabel 1-54 Oordeel pro-scholen over toekomstige samenwerking met vso op het gebied van preventie en lichte ondersteuning voor vo-scholen (in procenten, n=64)

	neemt af	blijft hetzelfde	neemt toe	weet niet
A. Bevorderen vroegsignalering/deskundigheid van leraren m.b.t. Leerlingen met speciale onderwijsbehoeften *	2	42	31	25
B. Advies, consultatie en begeleiding leraren	2	38	38	23
C. Co-teaching met leraren *	2	50	19	30
D. Advies en begeleiding van leerlingen/ouders	2	48	25	25
E. Bundeling van expertise van vso en pro ten behoeve van ondersteuning en professionalisering van vo-scholen	3	31	44	22

*) Significante verschillen tussen vso en pro in Tabel 1-53 ($p < 0.05$)

Samenwerkingsverbanden vo

Een meerderheid van de swv's-vo (53% tot 62%) verwacht voor de komende 2 tot 5 jaar een toename van de inzet van het vso bij het bevorderen van vroegsignalering en deskundigheid van leraren in het vo m.b.t. leerlingen met speciale onderwijsbehoeften, en van de bundeling van expertise van vso en pro/overig vo t.b.v. ondersteuning/professionalisering. Daarnaast voorziet 49% een toename in samenwerking bij de ondersteuning van leraren met advies, consultatie en begeleiding. De inzet van diagnostische expertise van het vso blijft volgens 51% en 60% van de swv's-vo hetzelfde bij de bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van leerlingen in vo-scholen en onderzoek voor tlv's terwijl respectievelijk 38% en 19% nog groei verwacht.

In het algemeen voorziet maximaal 6% van de swv's-vo een afname in de betrokkenheid van het vso bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning.

Hooguit 2% van de vso-scholen tegen maximaal 6% van de swv's-vo voorziet een afname in de betrokkenheid van het vso bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning. Zowel minimaal de helft van de swv's-vo als vso-scholen voorziet een toename van samenwerking tussen vso en vo op de volgende terreinen: het bevorderen vroegsignalering/deskundigheid van leraren, en bundeling van expertise van vso en pro én vso en overig vo ten behoeve van ondersteuning en professionalisering van vo-scholen.

Tabel 1-55 Oordeel over toekomstige samenwerking tussen vso en vo bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning (n=47, in procenten)

	blijft			
	neemt af	het-zelfde	neemt toe	weet niet
A. Inzet vso bij bevorderen vroegsignalering/deskundigheid van leraren in het vo m.b.t. Leerlingen met speciale onderwijsbehoeften	4	28	62	6
B. Inzet vso bij advies, consultatie en begeleiding leraren in het vo	4	38	49	9
C. Inzet vso bij co-teaching met leraren in het vo	0	34	26	40
D. Inzet vso bij advies en begeleiding van leerlingen/ouders in het vo	6	40	34	19
E. Bundeling expertise vso en pro t.b.v. Ondersteuning/ professionalisering	0	32	53	15
F. Bundeling expertise vso en overig vo t.b.v. Ondersteuning/professionalisering	0	32	53	15
G. Inzet diagnostische expertise vanuit het vso bij bepaling van (extra) ondersteuningsbehoeften van leerlingen in vo-scholen	0	51	38	11
H. Inzet diagnostische expertise vanuit het vso bij onderzoek voor tlv's	2	60	19	19

Bijlage 2: Aanvullende tabellen/toelichting bij intensieve samenwerking/integratie

Tabel A Overwegingen van scholen en samenwerkingsverbanden om geen initiatieven tot intensieve samenwerking/integratie te starten; scholen naar onderwijssectoren en swv's-vo naar vso-clusters in het swv (in aantallen, meerdere antwoorden mogelijk)

		scholen				swv's-vo		
		vso-3	vso-4	pro	totaal	vso-3	vso-4	totaal
Geen/weinig samenwerking	Totaal				169			63
	Geen vso in swv/specifiek cluster ontbreekt			3	3	1	2	3
	Doelgroep (te) klein				0	2		2
	Vo-scholen in staat zelf (basis)zorg te geven	1		3	4	2	4	6
	Doelgroepen verschillen sterk/zijn specifiek (nog) geen aanleiding/behoefte/prioriteit/mogelijkheden integratie	16	9	15	40	1		1
	Reserve/geen interesse vo	7	3	3	13	2	1	3
	Reserve/geen interesse vso	1	1		2	3	1	4
	Huisvestingsproblemen	1			1	1		1
	Leidt tot verdunning expertise				0	1		1
	In bespreking/onderzoek	7	2	7	16		6	6
	Klimaat verschilt te veel	6	2	4	12			0
	Samenwerking jeugdzorg				0	1	1	2
	Eerdere poging(en) geen succes		2		2	1	1	2
	Personele problemen	1			1			0
	Focus samenwerking vo			6	6			0
	Focus samenwerking op vso	2	4		6			0
	Afstand tussen scholen te groot/ongunstige ligging	3		4	7			0
	Betrokken bij veel swv's		1		1			0
	Bovenschoolse voorziening aanwezig			1	1			0
	Onderzoek bestuurlijke fusie vso met vo		1		1			0
Wel samenwerking	Totaal				91			32
	Niet gespecificeerd	2	1	1	4	5	4	9
	Afstemming/overleg	6	2	8	16		2	2
	Inhoudelijk	1			1	1		1
	Diplomerings/certificering	5	4	2	11	1		1
	Symbiose	4	1	3	8	1	1	2
	Doorstroom vso-vo		1	2	3	1		1
	Delen/bundelen expertise	1	1	2	4	3	2	5
	Inzet deskundigen	1			1	3	1	4
	Stage/toeleiding arbeidsmarkt			2	2	1		1
	Arrangementen, trajecten	8	4	6	18	2	4	6
	Gezamenlijke klas in vo	1			1			0
	Entreeopleiding	1			1			0
	Uitstroom(profielen)	2		1	3			0
	Gebruik faciliteiten	2	1	1	4			0
	Pro-lln in vso	1			1			0
	(behoefte) samenwerking mbo		2		2			0
	Ten behoeve van zmolck-ers	1			1			0
Weet niet/onduidelijk/niet gespecificeerd				1	1	1	3	4
Totaal	abs.							
Antwoorden		101	60	100	261	50	49	99
Totaal abs. N		53	30	60	143	29	29	29

Tabel B Kernelementen van beoogde intensieve samenwerking of integratie naar onderwijstype (open vraag, in aantallen, meer antwoorden mogelijk)

Kernelementen intensieve samenwerking/ integratie	Nadere specificering	vso-3	vso-4	pro	totaal
Voorgenomen bestuurlijke overdracht		1			1
Samenwerking	Totaal				3
	Samenwerking vso-3 en -4 waarbij betrokken pro/sbo/ so	1			
	Bij bovenschoolse voorziening: intensieve onderwijs zorg variant		1		
	Bij MBO-entreeopleiding		1		
Één locatie/inhuizing	Vestiging vso-klas(sen) in vo	4	1	1	6
Inzet en gebruik van faciliteiten, expertise en personeel	Totaal				16
	Kwaliteiten personeel benutten			1	
	Behoud vso-expertise na sluiting vso-4			1	
	Bundeling, uitwisseling, vergroten expertise (mogelijk) delen personeel	3	2	1	
	(mogelijk) delen praktijklokalen	2	2		
	Gezamenlijke stages/activiteiten	3			
	1				
Verruiming mogelijkheden leerlingen	Totaal				51
<i>Vso-leerlingen</i>	Verbetering overgang vso-vo	1	1	1	
	Onderwijs vso-lln op vo/roc	1	2		
	Passend/thuisnabij onderwijs voor vso-lln		1	2	
	Certificering/diplomerings vso-lln	3	6	1	
	Vso-lln schakelen/onderwijzen via symbiose	1	1	1	
	Lichamelijk beperkte leerlingen in vo-setting	1			
	Vwo opstarten i.s.m. Vo	1			
	Onderwijskwaliteit verbeteren	2			
	Vergroting sociale/praktische redzaamheid	1			
	Maatwerk	2			
	Betere assimilatie met reguliere lln	1			
<i>Vo-leerlingen</i>	Ondersteuning pro-leerlingen			1	
	Doorgeleiding pro-leerlingen naar vso			1	
	Vso-expertise in pandig beschikbaar voor vo-lln		1		
<i>Leerlingen vo en vso</i>	Toeleiding arbeidsmarkt	1		1	
	Waar mogelijk: weer samen naar school	3		2	
	Maatwerk	2		3	
	Thuisnabij onderwijs in regio			1	
	Slechting harde grens vso - pro	2			
	Combinatieklas vso-pro	1			
	Beter of integraal aanbod		2		
Onduidelijk		2		1	3
Totaal abs. Antwoorden		40	21	19	80
Totaal abs. N		18	13	13	44

Toelichting bij Bijlage 1, 3.1: Beschrijving vijf varianten initiatieven intensieve samenwerking/integratie swv's-vo

1: Intensieve samenwerking én huisvesting vso en vo op één locatie maar nog geen integratie

De meest voorkomende samenwerkingsrelaties zijn die tussen vso-4 (met name met zmok) en vmbo (in 7 swv's-vo) en tussen vso-3 (met name langdurig zieke kinderen (lzs)/lichamelijke beperking (lg)) en vmbo (in 5 swv's-vo).

Tabel 1 Swv's-vo met intensieve samenwerkingscombinaties vso-clusterscholen 3 en 4 en vo-scholen op één locatie maar nog geen integratie (n=14, in aantallen, meer antwoorden mogelijk)

	vso-3	vso-4	aantal swv's-vo
pro	3	3	4
vmbo	5	7	11
havo	2	4	4
vwo	2	4	4
Aantal swv's-vo	7	10	

De kern van de samenwerking tussen vso-clusters en vo-scholen op één locatie maar nog geen integratie wordt door het merendeel van deze 14 swv's-vo omschreven als gericht op het scheppen van ruimere mogelijkheden en streven naar maatwerk voor vooral vso-leerlingen, maar ook voor andere doelgroepen, door hen te laten profiteren van faciliteiten, programmaonderdelen, expertise van personeel en uitgebreidere diplomering- en uitstroombmogelijkheden. De intensiteit van de samenwerking varieert van inhuizing, via het delen van ruimtelijke faciliteiten en programmaonderdelen tot het toewerken naar symbiose en, op termijn, eventueel integratie.

In de samenwerking die door deze samenwerkingsverbanden beschreven wordt, lijkt de nadruk vooral te liggen op fysieke integratie (het onderbrengen van groepen vso-leerlingen op een vo-locatie) en structurele afspraken en regelingen ten dienste van de betrokken leerlinggroep(en), onder wie vooral vso-leerlingen. Van samenwerking gericht op verdergaande integratie van vso en vo (er worden vooral mogelijkheden voor vso-leerlingen in het vo verruimd) of van het gebruik van expertise vanuit het vso in het reguliere onderwijs lijkt betrekkelijk weinig sprake.

2: Intensieve samenwerking én huisvesting vso en vo op één locatie én integratie op onderdelen

De meest voorkomende samenwerkingsrelaties zijn die tussen vso-4 zmok en vmbo (7 keer genoemd), gevolgd door vso-4 pi en lzp (elk 2 keer) met vmbo, en vso-4 zmok met vwo (2 keer).

In het vso-3 zijn er initiatieven van vso zmlk met pro (2 keer), en vso lzs en vso lg met vmbo (elk 2 keer genoemd). Andere samenwerkingscombinaties komen 1 keer voor.

Tabel 2 Swv's-vo met intensieve samenwerkingscombinaties én huisvesting vso-clusterscholen 3 en 4 en vo-scholen op één locatie én integratie op onderdelen (n=13, in aantallen, meer antwoorden mogelijk)

	vso-3	vso-4	aantal swv's
pro	2	1	2
vmbo	2	8	10
havo	1	2	2
vwo	1	2	2
Aantal swv's-vo	5	10	

De 13 swv's-vo met initiatieven van intensieve samenwerking én huisvesting vso en vo op één locatie én integratie op onderdelen hebben de kern van deze vorm van samenwerking beschreven. Een deel van de antwoorden is identiek aan of gelijksoortig aan de antwoorden op de vraag naar de kern van de samenwerking tussen vso-clusters en vo-scholen op één locatie zonder integratie (zie hierboven), waardoor het soms niet geheel duidelijk is of het bij deze beschrijvingen gaat om dezelfde of verschillende samenwerkingsprojecten.

Evenals bij intensieve samenwerking én huisvesting op één locatie zonder integratie kan de kern van de door de initiatieven met gedeeltelijke integratie worden gekenschetst als gericht op het scheppen van ruimere mogelijkheden en streven naar maatwerk voor leerlingen. Het gaat hierbij niet alleen om groepen vso-leerlingen die op een vo-school lessen volgen en faciliteiten delen maar ook om samenwerking bij bijvoorbeeld uitstroomperspectieven van vso cluster 3 en pro en bij de begeleiding van leerlingen met arrangementen. Zoals verwacht zou kunnen worden bij gedeeltelijke integratie, profiteren ook vo-leerlingen in deze groep van faciliteiten, programmaonderdelen, expertise van personeel en uitgebreidere diplomering- en uitstroommogelijkheden.

De intensiteit van de samenwerking varieert van het huisvesten van groepen of individuele leerlingen van het vso bij het vo, via het delen van ruimtelijke faciliteiten en programma-onderdelen tot het toewerken naar symbiose en integratie. Hierbij krijgt de samenwerking in één gebouw of op één locatie wat minder nadruk in de beschrijvingen en het delen van faciliteiten, personeel en expertise iets meer.

Een categorie die bij de initiatieven zonder gedeeltelijke integratie niet voorkwam is die van de (voorgenomen) bestuurlijke overdracht. Ook dit zou kunnen samenhangen met het meer ingrijpende karakter, ook bestuurlijk, van gedeeltelijke integratie ten opzichte van intensieve samenwerking en huisvesting op één locatie zonder integratie.

De kern van de intensieve samenwerking met gedeeltelijke integratie beschreven door samenwerkingsverbanden verschilt in essentie niet veel van die van de intensieve samenwerking zonder integratie. Wel is de doelgroep van leerlingen die bediend worden ruimer, wordt meer melding gemaakt van mogelijke bestuurlijke consequenties, en ligt er minder nadruk op het delen van locatie tegenover het delen van faciliteiten, personeel en expertise.

3: Bundeling/integratie van vso met vo in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs

In één swv-vo gaat het om samenwerkingsrelaties tussen vso-3 (lzs) enerzijds en scholen voor pro, vmbo, havo en vwo anderzijds, tussen vso-3 (lg) en pro/vmbo, en tussen vso-3 (zmlk) en pro. Daarnaast heeft hetzelfde swv-vo soortgelijke

samenwerkingsrelaties tussen vso-4 (pi) met vmbo/havo/vwo en vso-4 (lzp en zmk) met havo/vwo.

In het andere swv-vo gaat het om deze intensieve samenwerkings-/integratievariant van vso-4 (lzp en zmk) met vmbo.

Tabel 3 Swv's-vo met bundeling/integratie van vso-clusterscholen 3 en 4 en vo-scholen in één voorziening voor gespecialiseerd onderwijs (n=2, in aantallen, meer antwoorden mogelijk)

	vso-3	vso-4	aantal swv's
pro	1	1	1
vmbo	1	2	2
havo	1	1	1
vwo	1	1	1
Aantal swv's-vo	1	2	

De kern van beide initiatieven is door de twee swv's-vo als volgt omschreven:

“Naast de syntheseklassen <vso levert docenten en expertise en vo faciliteert de ruimte – red.> hebben we besloten dat elke vo-school een pilot draait, waarin de leerlingen vso of de leerlingen die dreigen uit te vallen in het vo, opgevangen kunnen worden. Het SWV coördineert en faciliteert deze voorzieningen. Gezien onze missie/visie onderwijs nabij en voor elke leerling een passende plek.”

“Binnen VMBO4you wordt leerlingen met ernstige gedragsproblematiek onderwijs geboden binnen de reguliere setting in een aparte, veilige en gestructureerde afdeling. Dit project is reeds 13 jaar geleden opgezet i.s.m. de cluster 4-school in onze regio. Momenteel ondersteunt een schoolondersteuner vanuit het SWV, een voormalig AB'er van <de vso-school – red.>, VMBO4you.”

4: Opheffing vso-locatie/integratie van vso in vo (school met specifiek profiel)

In de drie swv's-vo heeft de opheffing/integratie van vso in vo alleen betrekking op vso-4-schoollocaties. In deze swv's-vo zijn daar een of twee vmbo-scholen bij betrokken. Het pro, havo en vwo zijn elk 1 keer genoemd.

Het gaat daarbij tussen vso met een pedologisch instituut en vmbo, tussen vso langdurig zieke leerlingen met psychiatrische problematiek (lzp) en pro/vmbo/havo/vwo, en tussen vso zmk en vmbo.

Tabel 4 Swv's-vo met opheffing van vso-locatie/integratie van vso in vo (school met specifiek profiel) (n=3, in aantallen, meer antwoorden mogelijk)

	vso-3	vso-4	aantal swv's
pro	0	1	1
vmbo	0	3	3
havo	0	1	1
vwo	0	1	1
Aantal swv's-vo	0	3	

De drie swv's-vo hebben de kern van deze activiteiten als volgt toegelicht:

“De hiervoor omschreven samenwerking <symbioseconstructie – red.> willen we uiteindelijk laten resulteren in een opheffing van de vso en een volledige integratie in het vo, zodat we een reguliere school krijgen met specifiek profiel.”;

“In subregio X is per 4 september jl. de vso-school opgeheven. Er is een maatwerk-klas en een maatwerk-traject ingericht in de reguliere vo-school. Personeel van vso is deels overgenomen. In een tijdelijke constructie wordt er gewerkt met dubbele personele inzet om kennis te delen.”;

“(…) De nevenvestiging vso <op het terrein van een vmbo-school – red.> waarbij deze leerlingen het beroepsgerichte programma samen met reguliere VMBO-leerlingen volgen. Er wordt gestreefd naar bestuurlijke integratie van deze nevenvestiging onder een vo-bestuur.”.

5: Andere door swv's-vo aangedragen vorm(en) van intensieve samenwerking

In respectievelijk 3 en alle 5 swv's-vo zijn daarbij een of meer vso-3- en vso-4-scholen betrokken. In 5 swv's-vo betreft het een of meer vmbo-scholen, in 4 swv's-vo een of meer pro-scholen en in 3 swv's-vo een of meer scholen voor havo en vwo.

Voor het vso-3 is de meest voorkomende samenwerkingsrelatie die tussen vso zmlk en pro (in 3 swv's). Voor het vso-4 noemen 3 swv's de samenwerkingsrelatie tussen vso lzp en vmbo, 3 swv's vso zmk en pro, en 2 swv's vso zmk en vmbo. Andere combinaties komen 1 keer voor.

Tabel 5 Swv's-vo met andere vormen van intensieve samenwerking tussen vso-clusterscholen 3 en 4 en vo-scholen (n=5, in aantallen, meer antwoorden mogelijk)

	vso-3	vso-4	aantal swv's
pro	3	4	4
vmbo	3	5	5
havo	2	3	3
vwo	2	3	3
Aantal swv's-vo	3	5	

De initiatieven hebben volgens de vijf samenwerkingsverbanden betrekking op: (1) samenwerking tussen vso-zmlk-scholen, vso-4-school, pro en het mbo waarbij leerlingen uit het vso beroepsopleidingcertificaten kunnen behalen en een traject-entree-opleiding kunnen volgen; (2) het uitbrengen van aanbevelingen over toekomstige mogelijkheden voor vso-arrangementen binnen vo-scholen voor bepaalde <onbenoemde – red.> doelgroepen; (3) aanbod van pro-voorzieningen in de vorm van maatwerk-arrangementen voor leerlingen uit vmbo en vso-3-zmlk; (4) leerlingen met lichamelijke beperking uit vso-3 volgen onderwijs in regulier vo en samenwerking pro en zmk waarbij vso-leerlingen certificaten halen in het pro; (5) veilige route binnen pro voor zmlk-leerlingen naar werk, begeleiding van vmbo-leerlingen door gedragswetenschapper van cluster 4, begeleiding van vwo-leerlingen via een "huiskamerproject" vanuit cluster 4, en cluster 4 (zmk) afspraken met cluster 3 en pro over een groep zmlk-ers in voorbereiding.

Toelichting bij Bijlage 1, 3.7: Goede of veelbelovende praktijkvoorbeelden intensieve samenwerking/integratie (scholen)

Vso cluster 3 (7 van de 13 scholen)

“De samenwerking met vo verloopt heel natuurlijk. Het feit dat je 'goede burens bent' helpt daarbij ontzettend.”

“Het eerder beschreven project draagt de naam "Tandwiel" en maakt mogelijk dat vso-leerlingen proeven aan het pro. Een eventuele overgang verloopt gefaseerd en geleidelijk. Gedurende een bepaalde periode is het volgens het principe 'best of both worlds'.”;

“Integratieklas Praktijkonderwijs heeft al diverse leerlingen vanuit zml doen doorstromen naar praktijkonderwijs.”;

“Intensieve samenwerking van de stagebegeleiders van zes scholen. Deze mensen komen iedere week een ochtend per week bij elkaar om expertise te delen. Casussen te bespreken. Afspraken te maken met gemeenten en werkgevers.”;

“Ja, trots op de samenwerking en medewerking in de totstandkoming/realisatie van een locatie binnen het Montessori College, de samenwerking en uitwisseling met docenten van het Montessori College, gezamenlijke projecten, kijken bij elkaars lessen, totstandkoming project 'samen onbeperkt leren'.”;

“Leerlingen volgen praktijk op Edudelta (vmbo) en theorie op VSO De Sprienke.”;

“Ons project heet "Het beste uit 2 Werelden". Het biedt een aantal zml-leerlingen in deze vorm meer uitdaging dan wij op onze zml-school kunnen bieden. Voor de vo-school biedt het de gelegenheid om samen met en van onze leerlingen te leren en wat verder dan je eigen neus lang is te (leren) kijken.”;

Vso cluster 4 (5 van de 10 scholen)

“Arrangementen voor het swv, waardoor leerlingen een onderzoeksplek (OPDC-plek) op onze school kunnen verkrijgen waarbij onderwijsbehoeften bepaald kunnen worden.”;

“De samenwerking is bestuurlijk vastgelegd in het ondersteuningsplan van het samenwerkingsverband.”;

“Synergiemodel in alle facetten”;

“Syntheseklassen SG. St. Ursula in Heythuysen en Horn”;

“Tussen wal en schip....rebound-dagopvang”.

Pro (6 van de 13 scholen)

“De expertise arbeidstoeleiding van het pro is breder beschikbaar voor onze vso-school. Daarnaast verbreden wij onze arbeidstoeleiding binnen de arbeidsmarktregio. Dit heeft onder andere geresulteerd in een convenant Baanwijs. Hierin worden voor alle jongeren uit vso, pro en entree-opleidingen passende trajecten verzorgd.”;

“De leerlingen van het zml zijn geplaatst in de integratieklas van het pro. Het thuisnabij onderwijs en de veiligheid van de school is voor ouders buiten onze regio een drijfveer om hun zoon/dochter aan te melden. Helaas bepaalt het SMW de plaatsingen als arrangement.”;

“De samenwerking die er is in de school, het kunnen bieden van inclusief onderwijs”;

“Het personeel stond aanvankelijk niet te juichen bij dit pro-traject voor vso-leerlingen. Het gaat hen vooral om de veiligheid voor de kwetsbare pro-leerlingen. Twee voorwaarden zorgden ervoor dat er ook draagvlak bij het personeel ontstond: de toezegging dat, mochten er vso-leerlingen geplaatst kunnen worden in de pro-setting er dan extra begeleiding (personeel) bij kan

komen; en de zekerheid dat, mocht een plaatsing toch geen succes zijn, de leerling alsnog naar het vso kan. De faciliteiten (extra lokaal, ICT-voorzieningen etc.) zijn nu voor elkaar. Het wachten is nu op leerlingen die in aanmerking komen voor dit traject. Er is een commissie 10-14-jarigen die zich buigt over aanmeldingen voor dit traject. De verwachting is dat deze leerlingen vooral uit het sbo gaan komen.”;

“Uitwisseling binnen de school vmbo en pro buiten de school symbiosetrajecten met <schoolnaam-red.> vso”;

”We zijn trots op de snelle verbouwing en vorm gekregen samenwerking onder een dak. Het begin is er maar we zijn er nog niet”.

Bijlage 3: Aanvullende tabellen/toelichting bij arrangementen, symbiose en voorzieningen

Tabel C Ontwikkelopdrachten van swv's-vo op het gebied van arrangementen, symbiose en/of (bovenschoolse) voorzieningen (in aantallen, open vraag, meer antwoorden mogelijk)

	aantal	totaal
Kwaliteitsverbetering vso-4	1	1
Afname verwijzingen vso	3	3
Intensiveren samenwerking		20
Vo en vso	4	
Vo met vso cluster 4	1	
Entreeopleiding opzetten, verzorgen	2	
Op uitstroomperspectieven, minder op schooltype	1	
Met jeugdzorg(aanbieders), jeugdhulpverlening	8	
Met gemeente(n)	3	
Medische zorg	1	
Maatwerk		5
Voor leerlingen	4	
Bestuurlijk draagvlak bij vso voor maatwerk in regulier onderwijs	1	
Opzetten, uitbreiden, verbeteren voorzieningen		17
Dekkend	2	
Thuisnabij	3	
Verantwoordelijkheid beleggen voor leerlingen, personeel en onderwijsinhoud	1	
Tussenvoorzieningen ontwikkelen	3	
Steunpunten inrichten	1	
Time-out organiseren	1	
Rebound vo met vso 4	1	
Handhaving samenwerking rebound/onderwijs - zorgvoorziening swv	1	
Verbeteren ondersteuningsstructuur	3	
Integraal expertisecentrum/onderwijsvoorziening	1	
Arrangementen/trajecten		10
Opzetten pilots/experimenten voor diverse doelgroepen	2	
Gebruik opdc in diagnose, trajecten	2	
Onderwijszorgarrangementen	1	
Tijdelijke plaatsingen vso met terugplaatsing regulier	3	
Vmbo-profielen voor vso-leerlingen	1	
Cluster-4 onderwijs in reguliere setting	1	
Beoogde doelgroepen		17
Groepen die extra aandacht vragen	2	
Zmolk-ers, lvg-plus leerlingen	3	
Risicoleerlingen	1	
(bestrijding uitval) hoogbegaafden	2	
Leerlingen met ass/behoefte aan meer structuur	3	
Vrijgestelde emb-leerlingen	1	
Leerlingen met internaliserende problematiek	1	
(voorkomen, terugdringen, re-integreren) thuiszitters	4	
Symbiose	7	7
Expertise in stand houden, uitwisselen, benutten, kennisdeling	10	10
Docenten uitwisselen, professionalisering docenten	2	2
(Nog) niet concreet op agenda	4	4
Zie ontwikkelplan swv	1	1
Onduidelijk	2	2
Totaal abs. Antwoorden		99
Totaal abs. N		46

Toelichting bij Bijlage 1, 6.7: Voorbeelden knelpunten ontwikkeling of realisatie van samenwerkingsinitiatieven vso/vo op het gebied arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen (scholen)

Voorbeelden knelpunten door wet- en regelgeving/bekostiging in het vso:

"De drie maandentermijn voor het kunnen plaatsen van een op de stamschool ingeschreven leerling is vaak beduidend te kort.";

"Leerlingen van verschillende Brinnummers mogen niet bij elkaar in één klas. Financiën en inschrijving. Wie betaalt? Waar staat de leerling ingeschreven?";

"De wet maakt goede trajecten soms onmogelijk, neem de thuiszitters in Groningen (TTVO). In Groningen begeleidde het Sprengen College 45 thuiszittende vo- en vso-leerlingen. Doordat swv bestuur Groningen Stad ons niet toelaat als nevenvestiging en de wet voorschrijft dat een leerling ingeschreven op brin naar O2YU ook in Wapenveld onderwijs moet genieten wordt een onderzoek opgestart die onderzoekt of de rechtsmatigheid van gelden wel goed is uitgevoerd. Gelukkig is O2G2 de partij die zich maatschappelijk verantwoord voelt en instapt om onze expertise niet verloren te laten gaan. Er is zo een detachingsconstruct opgetuigd waarin vakmensen vanuit Sprengen College hun werk kunnen voltooien op deze manier. Het is toch bijzonder dat een traject voortgang mag krijgen, maar Sprengen College niet mag worden genoemd.".

En bij het pro:

"Mocht een leerling waarvan twijfels zijn tussen vso en pro toch geplaatst worden op het pro dan loopt de pro school een financieel risico. Toen wij in het recente verleden alsnog een leerling moesten doorverwijzen naar het vso kreeg die leerling het zwaarste arrangement. Dat betekende dat wij als school €20.000 per schooljaar moeten betalen voor dit arrangement! Dit heeft ingehouden dat we wel heel voorzichtig worden bij toelating van deze groep leerlingen, terwijl je eigenlijk ook deze leerlingen wel kansen wilt bieden. Ik zie het als een soort boete die je als school krijgt opgelegd en dat kan toch niet de bedoeling zijn van passend onderwijs!";

"Nieuwe maatwerktrajecten knellen vaak met (nog) oude wet en regelgeving";

"Problemen rondom bekostiging te ingewikkelde procedures en bureaucratie".

Voorbeelden van problemen in de samenwerking tussen onderwijspartners volgens het vso:

"PRO staat niet echt open voor intensieve samenwerking, wij als cluster 3 staan er wel open voor en leren elkaar ook steeds beter kennen, een voorzichtige toenadering is er wel";

"Urgentie wordt niet (onvoldoende) gevoeld bij het reguliere vo".

Knelpunt in de samenwerking van pro met vso:

"Cluster 4 in de regio is van mening dat zij het beste bieden voor leerlingen. Dit is niet altijd in overeenstemming met het beeld binnen het regulier vo/pro. Cluster 4 vecht terecht voor haar bestaansrecht, maar dit levert weleens conflicterende belangen op.".

Voorbeelden van problemen door het ontbreken van één verbindende inhoudelijke visie volgens vso-scholen:

"De scholen in onze omgeving zien ons vooral als een opvangpunt (afvoerputje) voor lastige leerlingen. De directeurs van de swv's spreken over integratie en samenwerking; de scholen zelf lijken vooral geïnteresseerd te zijn in het aan ons kwijt raken van lastige leerlingen";

En volgens pro-scholen:

"Consensus bestuurders over langere-termijnvisie en doelstellingen.";

"De verschillende schoolsoorten en voorzieningen hebben zich in de regio separaat en grotendeels op traditionele wijze ontwikkeld. De verschillende trajecten en toelatingsvoorwaarden zijn complex, de verantwoordelijkheden van de besturen/deelnemende organisaties en gemeenten lopen soms ver uiteen. De transities binnen de verschillende domeinen die vrijwel tegelijkertijd met de invoering van Passend Onderwijs in gang zijn gezet hebben ook niet geholpen om duidelijkheid te scheppen. Verschillende partijen voeren de regie (gemeenten weer anders dan onderwijsinstellingen); semi-marktpartijen (inzake jeugdgezondheidszorg) hebben andere belangen dan die van onderwijsinstellingen. (...) "

Toelichting bij Bijlage 1, 6.8: Ondersteuningsbehoefte van scholen bij ontwikkeling of realisatie van samenwerkingsinitiatieven vso/vo op het gebied arrangementen, symbiose en voorzieningen voor (groepen) leerlingen (scholen)

Vijftien van de 23 vso-scholen die behoefte hebben aan ondersteuning op dit terrein, motiveren hun ondersteuningsbehoefte vooral op het gebied van wet- en regelgeving en implementatie:

"Coördinatie, financiering en aansturing in wet- en regelgeving, en verbinden. Lijkt mij een uitdaging voor het swv.";

"Er is bestuurlijke onwil vanuit samenwerkingsverband en vanuit mbo om oplossing te zoeken voor de uitval mbo die past in de doelgroep vso.";

"Expliciete zorgondersteuning. Vooral voor leerlingen die niet gebruik kunnen maken van de volledige leertijd i.v.m. beperkte leerbaarheid.";

"Hulp bij het uitwerken van arrangementen voor individuele leerlingen en de financiële afwikkeling";

"Kennen van de kaders en mogelijkheden";

"Mediërende rol die bijdraagt aan beeldvorming en relatie.";

"Meedenken en positiebepaling uitwerken organisatie. Ministerie: ruimte en middelen geven";

"Meer expertise uitwisseling, zodat leerlingen langer op vo-scholen kunnen blijven en weer naar toe kunnen stromen.";

"Onze wens onderwijs/zorgarrangementen te realiseren samen met zorginstelling.";

"Procesbegeleiding";

"Verwachtingen, eisen voor toelating vo: 'overleg over wie bepaalt waar en/of een leerling naar vo gaat. VSO-kort: korte vso-trajecten, wat zijn de eisen en verantwoordelijkheden.";

"Vooral bij het invullen van een aantal hoofdzaken t.b.v. een voorgenomen fusie tussen vso en vo.";

"Voorbeelden uit de praktijk aandragen, initiëren van initiatieven.";

"Nog veel oud denken in hokjes. Waar hoort welke leerling i.p.v. waar kan deze leerlingen het beste onderwijs volgen.";

"Het is soms nog onduidelijk wat kan en mag en wie je 'hebben' moet.".

Vier van de acht pro-scholen met een ondersteuningsbehoefte lichten deze zo toe:

"Altijd zoekende naar maatwerk voor leerlingen - iedere vorm van ondersteuning kunnen we daarbij gebruiken";

"Juridisch, bestuurlijk.";

"Psychiatrische leerlingen die een gevaar zijn voor zichzelf en hun omgeving.";

"Toetsing wet- en regelgeving".

Bijlage 4: Aanvullende tabellen/toelichting bij diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning

Toelichting bij Bijlage 1, 7.7: Ondersteuningsbehoefte scholen bij ontwikkeling of realisatie van samenwerkingsinitiatieven vso/vo op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning voor vo-scholen (volgens scholen)

Vier van de elf vso-scholen lichten de ondersteuningsbehoefte toe:

"Als de samenwerking intensiveert, zal coördinatie, financiering etc. geregeld moeten worden. Evenals het behoud van voldoende expertise op de eigen werkvloer.";

"In visievorming in uitwerking in begeleiding opstart samenwerkingstrajecten middelen en ruimte en financiën vanuit ministerie en swv's";

"Onze school zou graag deelnemen aan expertise uitwisseling in vo-scholen. We willen geholpen worden in dit kenbaar maken.";

"Structurele vormen van samenwerking onderzoeken."

Twee pro-scholen omschrijven hun ondersteuningsbehoefte:

"Deskundigheidsbevordering van docenten";

"Ondersteuning op gebied van preventie en lichte ondersteuning vanuit vso zou zeer prettig zijn op onderstaande punten. de inzet van diagnostische expertise bij tlv's en de bepaling van (extra) ondersteuningsbehoefte van leerlingen, het bevorderen van vroegsignalering/deskundigheid van leraren, advies, consultatie en begeleiding van leraren, co-teaching, en advies en begeleiding van vo-leerlingen."

Toelichting bij Bijlage 1, 7.5: Beleid en ontwikkelopdrachten op het gebied van diagnostiek, preventie en lichte ondersteuning van swv's-vo

- Wordt verkend, mogelijk in toekomst op agenda:

"minder stellig dan bovengenoemd geformuleerd. Is in verkennende fase tussen de aangesloten schoolbesturen op initiatief van samenwerkingsverband";

"in het kader van een nieuw ondersteuningsplan zal dit op de agenda komen";

"nog niet, wellicht in nieuw OP 18-22".

- Op huidige of op toekomstige agenda:

"wij zoeken meer samenwerking met jeugdhulp voor diagnostiek als de kennis van de eigen orthopedagogen ontoereikend is";

"er is veel in ontwikkeling, ook behoud expertise";

"ambitie in het volgend ondersteuningsplan. Gaan we de komende tijd operationaliseren".

- (Vooralsnog) voldoende gedekt in huidige praktijk swv-vo:

"is al geïntegreerd bij het swv. vso heeft eigen rol bij herindicaties van tlv's";

"er is binnen de reguliere scholen qua ondersteuningsteam expertise aanwezig binnen de scholen";

"wij hebben een dienstencentrum in het opdc. Dit wordt ingezet bij diagnostiek, preventie en advies over ondersteuning";

“het bestuur van het swv heeft bepaald dat de advisering voor het al dan niet afgeven van een tlv onafhankelijk moet zijn. Daarom heeft het swv ook orthopedagogen in dienst.”.

Bijlage 5: Deelnemers aan de interviews praktijkbeschrijvingen

samenwerkingsinitiatief	naam	functie
Eduwiek	Albert Weishaupt	directeur Roelof van Echtencollege
	Karen van Eck	hoofd Expertisecentrum Eduwiek
Punt Speciaal	Werner Willemsen	bestuurder Punt Speciaal
	Rob van der Knaap	directeur Talita Koemi
Olympia College en VSO Herenwaard	Monique Helling	directeur Olympia College
	Bertil Boshuizen	directeur innovatie Koers VO
	Diddy Haasnoot	directeur VSO Herenwaard
De Ambelt	Maarten Faas	voormalig voorzitter College van Bestuur De Ambelt

